

Straffeskjerpelse ved organisert kriminalitet

- Straffeloven § 60a

Kandidatnummer: 583

Leveringsfrist: 25.11.2012

Antall ord: 17974

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema og problemstilling.....	1
1.2	Kort om rettskildebilde og metoden	2
1.3	Avgrensning.....	4
1.4	Veien videre.....	5
2	BEGREPET «ORGANISERT KRIMINALITET»	6
2.1	Historikk	6
2.2	Generelt om begrepet «organisert kriminalitet»	7
2.3	Aktualitet/bakgrunn	10
2.4	Rettstilstanden i andre land.....	13
3	ANVENDELSESOMRÅDET FOR STRL. § 60A I NORSK RETT. GJELDENE RETT.	15
3.1	Innledning	15
3.2	En «straffbar handling»	16
3.3	Utøvet som «ledd i» virksomheten	18
3.4	Vilkåret «organisert kriminell gruppe» jf. strl. § 60a.	21
3.4.1	«organisert gruppe».....	21
3.4.1.1	Organisasjonsstruktur/organisering	22
3.4.1.2	Egne lokaler og jevnlig møter.....	30
3.4.1.3	Varighet og omfang	31
3.4.1.4	Arbeids- og rollefordeling	33
3.4.1.5	Planlegging og profesjonalitet	34
3.4.1.6	Internasjonale forgreninger.....	36
3.4.1.7	Profitt og makt	37
3.4.1.8	Betydningen av etterfølgende befatning med profitten. Hvitvasking.....	39

3.4.1.9	Helhetsvurdering.....	40
3.4.2	Vilkåret om 3 eller flere personer	41
3.4.3	Formål	42
3.5	Strl. § 60a – Forholdet til strl. §§ 62 og 162c	44
4	DEN STRAFFESKJERPENDE VIRKNINGEN FØR OG ETTER IKRAFTTREDELSEN.....	45
4.1	Innledning.....	45
4.2	Tiden før 2003	45
4.3	Tiden etter 2003	47
4.4	Har bestemmelsen virket straffeskjerpene i seg selv	49
4.4.1	Innledning	49
4.4.2	Narkotika.....	50
4.4.3	Menneskehandel/hallikvirksomhet	54
5	FORSLAG OM ENDRING AV STRL. § 60A	56
5.1	Innledning/bakgrunn.....	56
5.2	Organisert «kriminelt nettverk» kontra «kriminell gruppe».....	57
5.3	Som ledd i «aktivitetene» kontra «virksomheten»	59
5.4	En «ikke ubetydelig del» kontra «en vesentlig del»	60
6	TIDEN SOM HAR VÆRT OG TIDEN SOM KOMMER.....	62
7	LITTERATURLISTE	64

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Avhandlingens tema er den norske straffeskjerpingsregelen i straffeloven § 60a.¹ Bestemmelsen ble innført som et ledd i kampen mot organisert kriminalitet. Den tar sikte på å skjerpe straffen for kriminalitet som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Bestemmelsen ble vedtatt og trådte i kraft ved lov av 4. juli 2003 nr. 78. Kommer bestemmelsen til anvendelse utvides strafferammen, men den pålegger ingen plikt for retten til å skjerpe straffen. Retten skal utmåle en straff som i det enkelte tilfelle er rimelig og rettferdig. Spørsmålet om bestemmelsen kommer til anvendelse hører under skyldspørsmålet, mens den straffeskjerpene virkningen hører under straffeutmålingen. Dersom det foreligger rimelig og fornuftig tvil om bestemmelsens vilkår er til stede skal tiltalte frifinnes for anvendelse av strl. § 60a.

Oppgavens hovedproblemstilling er en analyse av anvendelsesområde for strl. § 60a i gjeldende rett. Det vil særlig redegjøres for begrepet «organisert kriminell gruppe». Spørsmålet er hvor den nedre grensen for anvendelsen av bestemmelsen skal trekkes. Videre redegjøres det for den straffeskjerpene virkning ved anvendelsen av strl. § 60a og betydningen av organisert kriminalitet ved straffeutmålingen i eldre rett.

Justisdepartementet sendte sommeren 2012 på høring et forslag om å endre strl. § 60a.² Forslaget har sin bakgrunn i en stortingsmelding fra 2010-2011,³ og en innstilling fra justiskomiteen.⁴ Det uttrykkes begge steder at bestemmelsen har rammet for snevert i

---

¹ Almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10. Straffeloven forkortes heretter til strl.

² Høringsnotat (juli 2012).

³ Meld. St. 7 (2010-2011).

⁴ Innst. 300 S (2010-2011).

forhold til lovgivers intensjon og at det dermed er behov for å utvide anvendelsesområdet.⁵ På bakgrunn av dette redegjøres det kort for de foreslåtte endringer.

1.2 Kort om rettskildebilde og metoden

Rettslig utgangspunkt for oppgaven er strl. § 60a. Den alminnelige rettskildelære kommer her til anvendelse, og lovteksten vil være det primære rettsgrunnlag.⁶ Første ledd lyder slik:

*§ 60a. «Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel».*⁷

I bestemmelsens andre ledd finnes en legaldefinisjon av det avgjørende vilkåret «organisert kriminell gruppe». Legaldefinisjonen lyder slik:

*«Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger».*⁸

Bestemmelsen er vagt utformet, og må tolkes i lys av andre relevante rettskilder. Strl. § 60a er på legalitetsprinsippets kjerneområde, strafferetten. Det betyr at ingen kan straffedømmes uten formell lov.⁹ Utvidende tolkning av ordlyden må foretas med stor varsomhet, samtidig som analogisk tolkning normalt er utelukket.¹⁰

Forarbeidene gir viktige bidrag til forståelsen av innholdet i en lovtekst. Den sier noe om hva lovgiver har tenkt i forkant av utformingen av en bestemmelse, og har derfor normalt stor autorativ legitimitet som rettskildefaktor. De relevante forarbeidene er Ot. prp. nr. 62

---

⁵ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 99 og Innst. 300 S (2010-2011) s. 12.

⁶ Nygaard (2004) s. 177.

⁷ Straffeloven § 60a første ledd.

⁸ Straffeloven § 60a andre ledd.

⁹ Grunnloven § 96. Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven), given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17 Mai 1814.

¹⁰ Eckhoff (2001) s. 127-128.

(2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) og Innst. O. nr. 118 (2002-2003).

Den alminnelige rettskildelære tillegger rettspraksis vekt som rettskildefaktor.¹¹ Høyesterettspraksis har større vekt enn underrettspraksis. Bestemmelsen er 9 år gammel. Et søk i rettspraksis på lovdatas database «Høyesterett – straff» med lovhenvissningen «lov-1902-05-22-10-§60a» gir 41 treff.¹² Ikke alle disse er dommer, noen er også kjennelser og beslutninger. Etter hvert som Høyesterett trekker opp grensene for anvendelsen av bestemmelsen vil forarbeidene få mindre betydning.

De mest relevante rettskildene ved tolkningen av strl. § 60a er lovteksten, forarbeidene og rettspraksis.

Av internasjonale kilder vil FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet ha relevans. Strl. § 60a ble innført for å oppfylle forpliktelsene konvensjonen satte til norsk rett. Konvensjonen vil derfor gi veiledning ved tolkningen av bestemmelsen.

Andre rettskilder som har relevans er juridisk teori og reelle hensyn. Det finnes fortsatt lite juridisk teori på området i Norge. I boken Alminnelig strafferett finnes bare en kortfattet behandling på ca. ett avsnitt.¹³ Om reelle hensyn uttaler forarbeidene at retten i det enkelte tilfelle må fastsette en straff som er rimelig og rettferdig.¹⁴

---

¹¹ *ibid.* s. 159.

¹² Lovdata.no – søket er utført 29.08.2012.

¹³ Andenæs (2004) s. 446.

¹⁴ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

1.3 Avgrensning

Det finnes flere lovbestemmelser som enten grenser til, eller direkte omhandler organisering av kriminalitet.

Et forbund er en avtale mellom to eller flere personer, og inneholder derfor et element av organisering. Medlemmene i organiserte kriminelle grupper inngår ofte muntlige avtaler om å begå straffbare handlinger. Hovedregelen er at avtaler om å begå straffbare handlinger ikke rammes som forsøk etter strl. § 49 da dette er forberedelseshandlinger. I straffeloven har vi kun noen få bestemmelser som eksplisitt rammer slike avtaler.

Et eksempel er strl. § 162c, som rammer dem som inngår forbund om å begå straffbare handlinger som kan straffes med fengsel i minst 6 år, som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Det følger av forarbeidene at vurderingen av om det foreligger en «organisert kriminell gruppe» er den samme som for strl. § 60a.¹⁵ Et annet eksempel er strl. § 269 som rammer det å inngå forbund med noen om å begå et ran. Disse bestemmelsene faller utenfor denne oppgavens tema, ettersom tema for oppgaven retter seg mot straffeskjerpingsregelen i strl. § 60a.

Strl. § 60a 3. ledd fastslår at: *«Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt»*.¹⁶ De straffeprosessuelle tvangsmidlene som er omhandlet i straffeprosessloven fjerde del bruker straffelovgivningens strafferammer for å avgrense bruken av tvangsmidler og etterforskningsmetoder.¹⁷ Strafferammen vil også ha betydning for kompetanseregler, foreldelse og ankemuligheter. Ved anvendelse av strl. § 60a er det den forhøyede maksimumsstraffen som skal legges til grunn ved anvendelsen av slike regler, hvis ikke annet er særskilt bestemt.

---

¹⁵ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

¹⁶ Straffeloven § 60a tredje ledd.

¹⁷ Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25. Heretter forkortet til strpl.

Anvendelse av kommunikasjonsavlytting setter blant annet som vilkår at mistanken retter seg mot en handling som har en maksimumsstraff på minst 10 års fengsel, jf. strpl. § 216 a. Sempel menneskehandel, som ofte fremstår som godt organisert, har en strafferamme på inntil 5 års fengsel, jf. strl. § 224 første ledd. Dersom strl. § 60a kommer til anvendelse økes maksimumsstraffen til 10 års fengsel, og kommunikasjonsavlytting kan da anvendes i etterforskningen. De straffeprosessuelle virkninger av bestemmelsen faller for det vesentlige utenfor oppgavens problemstilling, som retter seg mot bestemmelsens anvendelsesområde.

1.4 Veien videre

Begrepet «organisert kriminalitet» er i seg selv vagt. Det vil derfor være behov for en begrepsavklaring i kapittel 2. For å gi en bredere forståelse av organisert kriminalitet, noe som er nødvendig for forståelsen av strl. § 60a, vil det videre i dette kapitlet bli redegjort kort for historie, aktualitet, bakgrunn og rettstilstanden i andre land.

Avhandlingens hovedfokus vil være å redegjøre for anvendelsesområdet for strl. § 60a i gjeldende rett. Vilklårene for at bestemmelsen kommer til anvendelse blir derfor inngående behandlet i kapittel 3. Begrepet «organisert kriminell gruppe» vil bli inngående analysert. Momentene som kan utledes fra relevante rettskilder vil bli drøftet.

I kapittel 4 behandles den straffeskjerpene virkningen. Her redegjøres for rettstilstanden før og etter ikrafttredelsen av bestemmelsen. Videre sammenliknes rettspraksis før og etter bestemmelsens ikrafttreden for å drøfte hvilken straffeskjerpene virkning bestemmelsen har hatt.

I kapittel 5 drøftes endringene som er foreslått i ordlyden til strl. § 60a. Til slutt i kapittel 6 redegjøres det kort for hvordan organisert kriminalitet tradisjonelt har sett ut, og hvordan det er grunn til å tro at den vil se ut i tiden fremover.

2 Begrepet «organisert kriminalitet»

2.1 Historikk

Organiserte grupper som utøver kriminalitet har forekommet nær sakt til alle tider. Slaveri og piratvirksomhet er fenomener som har eksistert siden antikken, altså fra ca. 700 år f.Kr.¹⁸ Også vikingenes røvertokter fra 700-tallet til 1000-tallet e.Kr. og mafiavirksomhet fra andre halvdel av 1800-tallet og frem til i dag er gode eksempler på at organisering av kriminalitet har lange tradisjoner i verdenshistorien.

Forbudstiden på starten av 1900-tallet er betegnelsen på den tiden hvor det var forbudt å produsere, transportere og omsette alkohol. I denne tiden blomstret det opp flere kriminelle organisasjoner og nettverk som tjente store penger på illegal alkohol. Den mest kjente kriminelle organisasjonen er den amerikanske mafiaorganisasjonen som ble ledet av Al Capone (1899-1947) i Chicago. Gruppen bestod av italiensk-amerikanske gangstere, som var knyttet sammen i familiære og konspiratoriske bånd.¹⁹ Al Capones mafia-gruppe drev med smugling, ulovlig omsetning av alkohol, gambling, prostitusjonsvirksomhet og bestikkelser av myndighetspersoner. Organisasjonen oppnådde stor fortjeneste og fikk betydelig makt i samfunnet. I sin glansperiode på 1920-tallet skal Al Capone ha hatt opp mot 1000 personer som jobbet for seg.²⁰ Strukturen i disse gruppene er tett og hierarkisk organisert. Medlemmene har klart definerte roller og arbeidsoppgaver.

I Norge oppstod også problemet med organisert spritsmugling i forbudstiden (1916-1927). Med kort vei til Sverige og Danmark oppstod det smuglehavner som stod for videre distribusjon. Smugling har blitt et vedvarende kriminalpolitisk problem i Norge. Det som i dag gjør smugling lukrativt for kriminelle er de høye avgiftene satt av staten, heller enn et forbud mot det.

---

¹⁸ Felsen (2005) s. 9.

¹⁹ <http://no.wikipedia.org/wiki/Mafia> (20.09.12).

²⁰ Fahsing (2008) s. 31.

Selv om kriminelle på forskjellig vis har organisert seg fra tidligere tider har ikke begrepet «organisert kriminalitet» blitt benyttet til å sette en merkelapp på fenomenet. Begrepet ble første gang brukt av The Chicago Crime Commission i 1919, og har i ettertid endret meningsinnhold flere ganger.²¹ I Norge ble ikke begrepet «organisert kriminalitet» benyttet før på 1990-tallet.²² I det historiske perspektiv er «organisert kriminalitet» et relativt nytt begrep, men ikke noe nytt fenomen.

2.2 Generelt om begrepet «organisert kriminalitet»

Det er stor uenighet om hvordan begrepet «organisert kriminalitet» skal defineres. Spørsmålet om hva organisert kriminalitet er, avhenger i avgjørende grad av hvordan man til enhver tid velger å avgrense og definere organisert kriminalitet fra andre former for kriminalitet.²³ Den tyske professoren Klaus von Lampe, som er en av Europas fremste eksperter på organisert kriminalitet, har samlet rundt 140 forskjellige definisjoner av begrepet på sin hjemmeside.²⁴ Under von Lampes egen definisjon heter det: «...organized crime is what people so label».²⁵

Generelt vil det å organisere noe si å få forskjellige deler eller individer til å virke sammen som en helhet.²⁶ Det å organisere seg leder tanken over til begrepet organisasjon. Professor i organisasjon og ledelse, Jon Aarum Andersen, gir i sin bok om organisasjoner denne definisjonen: «En organisasjon er en planlagt sammenslutning av personer i den hensikt å oppnå bestemte mål».²⁷ En slik generell definisjon av begrepet viser at mange kriminelle grupper kan kalles en organisasjon. Sammenslutningens personer er de kriminelle individene, som sammen utfører straffbare handlinger, i den hensikt å oppnå for eksempel profitt.

---

²¹ von Lampe (2001).

²² Politidirektoratet (mai 2009) s. 3.

²³ Larsson (2004) s. 31.

²⁴ www.organized-crime.de.

²⁵ *ibid.*

²⁶ <http://snl.no/organisere>.

²⁷ Andersen (1996) s. 12.

Justisdepartementet oppnevnte i 1994 et utvalg som blant annet skulle utrede etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet. Utredningen resulterte i NOU 1997:15. I utredningen pekes det på følgende kjennetegn ved den organiserte kriminaliteten:²⁸

- kriminaliteten forøves av flere i forening
- det foreligger en hierarkisk organisering med klare kommandolinjer
- organisasjonen er oppbygd slik at forbindelsen mellom ledelsen og de ytre ledd hvor kriminaliteten begås, skjules
- en del av organisasjonen driver lovlig virksomhet hvor det kriminelle utbyttet kan investeres eller hvitvaskes
- organisasjonen kjennetegnes ved hard disiplin, hvor organisasjonen og dens virksomhet beskyttes med voldsutøvelse og trusler innad og utad
- det er tale om alvorlig kriminalitet som gir et betydelig økonomisk utbytte, som f.eks. narkotika, omfattende vinningskriminalitet, sprit, spill, våpenhandel og menneskesmugling
- utførelsen av kriminaliteten er teknisk avansert, ressurskrevende og ofte internasjonal

I Norge benyttes straffeloven § 60a og EUs definisjon for å definere og avgrense begrepet.²⁹ EU-definisjonen, som er utarbeidet av Europol, omhandler en 11-punkts liste med vilkår. Dersom minst 6 av disse vilkårene er til stede, blant dem punkt 1, 3, 5 og 11, dreier det seg etter definisjonen om organisert kriminalitet. Listen inneholder disse punktene:

- 1. Samarbeid mellom flere enn to personer**
2. Hver med egne tildelte oppgaver
- 3. Over lang eller ubegrenset tidsperiode**

---

²⁸ NOU 1997:15 s. 26.

²⁹ Politidirektoratet (mai 2009). s. 5.

4. Gjennom bruk av en form for disiplin og kontroll
  - 5. Mistanke om gjennomførte alvorlige kriminelle handlinger**
  6. Virksomhet på internasjonalt nivå
  7. Bruk av vold eller annen form for trussel
  8. Bruk av kommersielle eller forretningsmessige strukturer
  9. Deltagelse i hvitvasking
  10. Utøve innflytelse på politikk, media, offentlig forvaltning, rettsmyndigheter eller økonomi
- 11. Styrte av målsetting om vinning og/eller makt**

At kriminelle, som samvirker om å begå straffbare handlinger, kan karakteriseres som en «organisert kriminell gruppe» er et minstekrav for at strl. § 60a skal komme til anvendelse. I bestemmelsens andre ledd kreves følgende for å karakterisere gruppen som en organisert kriminell gruppe:³⁰

- organisert gruppe
- på tre eller flere personer
- som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.

Legaldefinisjonen av «organisert kriminell gruppe» i strl. § 60a andre ledd sier som nevnt at det må foreligge en «organisert gruppe». Dette er en sirkeldefinisjon, og medfører således ingen avklaring av hva som ligger i begrepet.

I den senere tid har det vist seg et kriminalitetsbilde hvor den organiserte kriminaliteten har en løsere struktur og hvor de straffbare handlingene som utføres er organisert som kriminelle enkeltprosjekter. Medlemmene av et prosjekt velges ut etter den erfaring og kompetanse som passer. Et nettverk består av personer som har relativt varige og uformelle

---

³⁰ Straffeloven § 60a andre ledd.

relasjoner til hverandre. Når de av og til begår kriminalitet sammen, kan dette kalles for «kriminelle nettverk».

Når kriminaliteten begås av flere i fellesskap er det viktig å ha tillit til de personene en samarbeider med. Slik tillit skapes fortere og lettere hvor medlemmene står i en eller annen form for relasjon til hverandre, for eksempel familie, kultur, religion eller opphav. I en sak fra 2009 ble 5 personer domfelt for som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe å ha utført omfattende heleri og hvitvasking.³¹ Om organiseringen av gruppen uttaler retten: «Gruppens struktur følger av søskenforholdet. Med røtter i pakistansk kultur har de eldste brødrene høyest hierarkisk posisjon.[...] Bevisførselen har vist tette bånd mellom brødrene. De stoler på og støtter og hjelper hverandre. Da er behovet for at gruppen har en ytre struktur ut over søskenforholdet minimalisert».³²

Organisert kriminalitet vil være ulikt organisert alt etter hvordan samfunnet fungerer der de kriminelle opererer. Dette vil medføre at en felles definisjon på tvers av landegrensene vanskelig kan oppnås.

2.3 Aktualitet/bakgrunn

Kriminalitet som begås av organiserte grupper er gjennomgående mer alvorlig enn den mer tradisjonelle kriminaliteten. Gruppene kjennetegnes ofte av en hard, indre justis og benytter ofte trusler og vold for å beholde orden og disiplin innad i gruppen. Dette gjør at gruppene blir svært lukkede og av den grunn vanskelig å trenge inn i. I en del tilfeller er den organiserte kriminaliteten transnasjonal og grenseoverskridende.

Den organiserte kriminaliteten representerer store og til dels nye utfordringer for rettsstaten. Kriminalitetsutviklingen viser at den organiserte delen er i vekst. Bekjempelse

---

³¹ LB-2009-79000.

³² *ibid.*

av organisert kriminalitet har de siste tiårene blitt ett av de største satsningsområdene for regjeringen.³³

Den 9. november 1998 vedtok FNs generalforsamling å etablere en ad hoc-komite med mandat til å utarbeide folkerettslig bindende instrumenter for å bekjempe organisert kriminalitet. Komiteens arbeid resulterte i en konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.³⁴ Konvensjonens offisielle navn er «United Nations Convention Against Transnational Organized Crime». Norge underskrev konvensjonen 13. desember 2000.³⁵ Konvensjonen ble ratifisert av stortinget 23. september 2003, og trådte i kraft 29. september samme år.³⁶

På bakgrunn av konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet innførte Norge i 2003 blant annet en straffeskjerpingsregel i strl. § 60a. Bestemmelsen skjerper straffen for straffbare handlinger begått i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Straffen kan skjerpes med inntil det dobbelte, men ikke ut over fem år. I bestemmelsens andre ledd er det gitt en legaldefinisjon på hva som ligger i vilkåret «organisert kriminell gruppe». Begrepet er svært skjønnsmessig, og det må foretas en helhetsvurdering, hvor flere ulike momenter er av betydning.

Mandag 5. april 2004 ranet elleve menn Norsk Kontantservice AS (NOKAS) i Stavanger. Lagmannsretten omtalte ranet som «gjennomført nærmest som et militært kommandoraid».³⁷ Ranet var frem til da, og er fortsatt, norgeshistoriens største både i utbytte og planlegging. Ranerne, som var tungt bevæpnet, var utstyrt med skuddsikre vester, finlandshetter, hjelmer og hansker. Ranet endte med et utbytte på hele 57 millioner kroner, hvor bare 6 millioner har kommet til rette. Det ble åpnet skuddveksling mellom

---

³³ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 7.

³⁴ Palermokonvensjonen.

³⁵ treaties.un.org.

³⁶ ibid.

³⁷ LG-2006-64391-1.

ranerne og politiet, som på tragisk vis endte med at politiførstebetjent Arne Sigve Klungland ble skutt og drept.

Omfanget av organisert kriminalitet er vanskelig å måle, og noen nøyaktig størrelse vil ikke kunne la seg påvise. Et utgangspunkt kan være å se på hvor mange rettskraftige dommer som foreligger på området over en viss tid. Fra ikrafttreddelsen av strl. § 60a i 2003 og frem til 2010 var det 58 rettskraftige dommer, derav 131 domfelte personer.³⁸ En svakhet med en slik måling er at omfanget vil være avhengig av hvordan bestemmelsen er utformet og hvordan retten til enhver tid tolker den. Utvides bestemmelsens anvendelsesområde, slik at flere blir dømt, vil det ikke av den grunn si at vi plutselig også har fått mer organisert kriminalitet i Norge.

Et søk på rettspraksis i lovdata, der strl. § 60a fikk anvendelse, finner jeg domfellelser i Høyesterett for fire tilfeller av narkotikalovbrudd, to for ran, to for prostitusjon og menneskehandel og en for skimming. Sju av sakene ble, som første instans, pådømt i Oslo tingrett, en i Stavanger tingrett og en i Trondheim tingrett. Av dommer som ble nektet fremmet for Høyesterett eller ikke anket, slik at de er rettskraftig avgjort i lagmannsretten, finner jeg tretti dommer for narkotikalovbrudd, tre for ran, tre for skimming, to for tyverier, en for heleri og en for korrupsjon og utroskap. Trettito av dommene er som første instans pådømt ved Oslo tingrett, tre ved Sarpsborg tingrett, en ved Bergen tingrett, en ved Nord-Troms tingrett, en ved Lofoten tingrett, en ved Tønsberg tingrett og en ved Sør-Gudbrandsdal tingrett. Tallene er basert på hvilket lovbrudd som er det groveste. Ut fra dette ser en at strl. § 60a hovedsakelig har kommet til anvendelse i saker på Østlandet. Det kan være flere grunner til det. Det kan for eksempel være større ressurser og høyere prioritering fra politiets side. Det kan også komme av at det er på Østlandet de organiserte kriminelle har størst mulighet for høyest mulig profitt, samt at den største andelen kriminalitet begås i de mest befolkningstette områdene.

---

³⁸ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 98.

2.4 Rettstilstanden i andre land

Av artikkel 34 (1) i FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet fremgår det at det er opp til den enkelte stat selv å tilpasse sin lovgivning slik at forpliktelsene etter konvensjonen oppfylles.³⁹ For å oppfylle forpliktelsene etter konvensjonen har ulike land valgt ulike løsninger.

Før Norge vedtok strl. § 60a var det bare Finland, blant de nordiske landene, som hadde en egen straffebestemmelse som rammet den som deltok i en organisert kriminell sammenslutnings virksomhet.⁴⁰ Den finske bestemmelsen trådte i kraft 1. mars 2003.

Danmark ratifiserte Palermokonvensjonen den 30. september 2003, og Sverige den 30. april 2004.⁴¹ Hverken dansk eller svensk rett hadde ifølge forarbeidene noen straffebestemmelse som rammet deltakelse i en organisert kriminell virksomhet i sin alminnelighet.⁴²

I Danmark ble det lagt til grunn at lovendring ikke var nødvendig for å oppfylle forpliktelsene etter Palermokonvensjonen. Heller ikke i dag finnes det i den danske straffelov⁴³ generelle regler om organisert kriminalitet, og det er dermed de alminnelige regler i straffeloven som får anvendelse.⁴⁴ Forsøk reguleres i den danske straffeloven § 21. Forsøksbegrepet er vidt, og rammer en rekke forberedelseshandlinger som tradisjonelt sett er vanlig i organiserte kriminelle miljøer.⁴⁵ Etter den danske straffeloven § 81 nr. 2 skal det ved straffens fastsettelse i alminnelighet inngå som en skjerpene omstendighet at gjerningen er utført av flere i forening, og etter § 81 nr. 3 at gjerningen er særlig planlagt

---

³⁹ Palermokonvensjonen art. 34 (1).

⁴⁰ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 19.

⁴¹ treaties.un.org (hentet 23.08.2012).

⁴² Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 19.

⁴³ Straffeloven. Lovbekendtgørelse nr. 1062 af 17. november 2011 straffeloven, som ændret senest ved lov nr. 431 af 16. mai 2012.

⁴⁴ Justisministeriet (2012).

⁴⁵ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 19.

eller ledd i omfattende kriminalitet. Etter den danske straffeloven § 81 a kan straffen for en rekke, i paragrafen oppramsede lovovertridelser, forhøyes inntil det dobbelte, hvis de har bakgrunn i et gjensidig oppgjør, som foregår mellom grupper av personer, og hvor det flere ganger som ledd i oppgjøret enten er anvendt skytevåpen, redskaper eller eksplosivstoffer, som på grunn av deres særdeles farlige karakter er egnet til å forvolde betydelig skade.⁴⁶

I Statens offentliga utredningar 2000:88 tok det svenske Justisdepartementet opp spørsmålet om det ville være nødvendig å innføre en generell straffebestemmelse som rammet deltakelse i organiserte kriminelle grupper.⁴⁷ Den konkluderte med at en slik bestemmelse ikke burde bli innført. I forhold til FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet har svenske myndigheter lagt til grunn at medvirkningsansvaret i svensk rett er så vidt at det tilfredsstiller forpliktelsene etter konvensjonen. Medvirkningsansvaret er omhandlet i den svenske straffeloven kapittel 23, og inneholder i § 2 en bestemmelse som rammer forberedelseshandlinger og i § 4 en bestemmelse som rammer den mer tradisjonelle formen for medvirkning.⁴⁸

Storbritannia har heller ikke et særskilt forbud mot deltakelse i kriminelle organisasjoner. I stedet har de straffebelagt avtaler mellom to eller flere personer om å begå straffbare handlinger.

Land som Tyskland, Nederland og Frankrike har straffebud som rammer det å bygge opp eller delta i en kriminell organisasjon eller begge deler.

---

⁴⁶ Justisministeriet (2012).

⁴⁷ SOU 2000:88.

⁴⁸ Brottsbalken. Brottsbalk (1962:700).

3 Anvendelsesområdet for strl. § 60a i norsk rett. Gjeldende rett.

3.1 Innledning

Det følger av forarbeidene at strl. § 60a er ment å være en generell straffeskjerpingsregel som gjelder både for straffebud i straffeloven og i spesiallovgivningen.⁴⁹ Bestemmelsen åpner bare en adgang til å skjerpe straffen, og pålegger dermed retten ingen plikt. Innenfor den totale strafferammen står domstolen fritt i straffeutmålingen til å sette en straff som er rimelig og rettferdig i den enkelte sak.⁵⁰ Ved at maksimumsstraffen forhøyes unngår en problemet med «å stange i taket», og kan dermed forbeholde de strengeste straffene til de virkelig store sakene innen organisert kriminalitet.

Anvendelsen av strl. § 60a hører under skyldspørsmålet. Det alminnelige strafferettslige beviskravet gjelder for spørsmålet om bestemmelsen kommer til anvendelse. Det må være bevist utover enhver rimelig og fornuftig tvil at vilkårene er til stede. Foreligger det rimelig tvil skal dette komme tiltalte til gode ved at vedkommende frifinnes for overtredelse av strl. § 60a. Bevisbyrden for det faktum at det foreligger en «organisert kriminell gruppe» påligger påtalemyndigheten.

Straffeloven § 60a står i straffelovens alminnelige del. Bestemmelsen er derfor ikke et eget straffebud, og en kan ikke straffes for medlemskap i organiserte kriminelle grupper i sin alminnelighet. Men dersom den organiserte kriminelle gruppen inngår en avtale om å begå et ran, rammes gruppen direkte av strl. § 269, og straffen kan i tillegg skjerpes etter strl. § 60a.

Ved innføringen av straffeskjerpingsregelen i strl. § 60a var lovgivers intensjon å ramme bakmenn og sentrale aktører innen den organiserte kriminaliteten særlig hardt. Den økte

---

⁴⁹ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

⁵⁰ *ibid* s. 93.

straffverdigheten det medfører å begå kriminelle handlinger i organiserte grupper skulle gjenspeiles i straffeutmålingen.

Det gis uttrykk i forarbeidene for at det ofte ikke vil være nødvendig å skjerpe straffen for de mer perifere aktørene innen organisert kriminalitet.⁵¹ Dette kan for eksempel være «løpegutter» som langer narkotika, eller små transportører som leverer mindre mengder smuglersprit til kunder. Videre uttales det at unntak kan tenkes, hvor omfanget av den organiserte kriminaliteten vil være et tungtveiende moment. Om den enkelte tiltalte er en av bakmennene eller har en mer perifer tilknytning får betydning for straffeutmålingen, men har - under forutsetning av at tiltalte har handlet med forsett i forhold til den straffeskjerpende omstendighet - ingen betydning for om bestemmelsen kommer til anvendelse.

For at bestemmelsen i strl. § 60a skal komme til anvendelse må tre hovedvilkår være oppfylt. Det første vilkåret er at en «*straffbar handling*» er utført. Det andre og tredje vilkåret er at handlingen må være utøvet som «*ledd i virksomheten*» til en «*organisert kriminell gruppe*».

3.2 En «straffbar handling»

Det første vilkåret strl. § 60a oppstiller er at det må være begått en «straffbar handling». Spørsmålet er hva som menes med «straffbar handling» og hva som må til for at dette vilkåret skal anses oppfylt.

Straffeloven bruker betegnelsen «straffbar handling» som en fellesbetegnelse på forbrytelser og forseelser.⁵² Grensen mellom forbrytelser og forseelser er angitt i strl. § 2. I straffeloven betegnes straffebud i dens annen del som forbrytelser, mens tredje del betegnes

---

⁵¹ ibid. s. 93.

⁵² Andenæs (2004) s. 6.

som forseelser. I straffebud utenfor straffeloven, betegnet som spesiallovgivningen, er det strafferammen som vil være avgjørende for skille, med mindre annet er bestemt. En strafferamme på fengsel inntil 3 måneder er å betegne som en forseelse, mens en strafferamme over 3 måneder er å betegne som en forbrytelse. Grunnlaget for sondringen mellom forbrytelser og forseelser er av et rent praktisk behov for å skille ut mer bagatellmessige forgåelser under en mildere betegnelse og til en annen behandling.⁵³ Det følger av forarbeidene at straffeskjerpingsregelen i strl. § 60a er ment å få anvendelse både ovenfor straffebud i straffeloven og i spesiallovgivningen.⁵⁴

Kravet om strafferamme på minst 3 år er knyttet til vilkåret om at det må foreligge en «organisert kriminell gruppe», jf. legaldefinisjonen i strl. § 60a andre ledd. Strafferammevilkåret inngår dermed som et ledd i vurderingen av om det foreligger en «organisert kriminell gruppe». Det første vilkåret i strl. § 60a, om at det må være foretatt en «straffbar handling», omfatter således både forbrytelser og forseelser uavhengig av strafferammen som er satt i straffebudet. Forutsatt at det foreligger en «organisert kriminell gruppe» etter strl. § 60a andre ledd, kan også straffen skjerpes dersom det for eksempel er begått et naskeri jf. strl. § 391a, som er straffebelagt med bøter eller fengsel inntil 6 måneder. I LB-2007-103906 uttaler retten seg slik om forståelsen:

«Under ankeforhandlingen har det vært påpekt at § 60 a flere steder i tiltalebeslutningen er knyttet til lovbrudd som ikke har strafferamme med minst 3 år. Retten kan ikke se at dette er noe vilkår for bruk av § 60 a. Paragrafens annet ledd har en legaldefinisjon av hva som forstås med en organisert kriminell gruppe. Dersom det foreligger en slik gruppe vil en person - i eller utenfor gruppen - rammes av § 60 a dersom han bistår gruppen som angitt i første ledd. Kravet her er at 'en straffbar handling (må være) utøvet som ledd i virksomheten - - ' til denne gruppen. Denne straffbare handling er ikke nærmere angitt ved strafferamme, slik at loven fanger opp nær sagt et hvilken som

---

⁵³ ibid. s. 8.

⁵⁴ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

*helst lovbrudd forutsatt den nødvendige forbindelse til gruppens virksomhet [...]».*⁵⁵ Uttalelsen er senere også fulgt opp i LB-2011-206966.

Ordlyden i strl. § 60a sier ikke noe om hvilke typer av straffbare handlinger som kan rammes. Forarbeidene uttaler at det vil være opp til domstolen å foreta den nærmere grensedragningen.⁵⁶ Domstolene har til nå ikke frifunnet for anvendelse av strl. § 60a med den begrunnelse at en type straffbar handling ikke rammes av bestemmelsens anvendelsesområde. Bestemmelsen er generelt utformet og det er grunn til å tro at de fleste typer av straffbare handlinger vil rammes.

3.3 Utøvet som «ledd i» virksomheten

Det andre vilkåret som oppstilles i strl. § 60a første ledd er at den straffbare handlingen må være begått som «ledd i» virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Dette vilkåret skaper flere spørsmål.

Et spørsmål er om medlemmer av en gruppe kan bli domfelt etter strl. § 60a, hvor den straffbare handlingen ikke er begått i overensstemmelse med gruppen, men på «fritiden». Dette er et spørsmål om tilknytningen mellom selve den straffbare handlingen og den kriminelle gruppen.

Ordlyden i strl. § 60a sier at den straffbare handlingen må være utført som «ledd i» virksomheten til en organisert kriminell gruppe. En alminnelig språklig forståelse av ordlyden tilsier at den straffbare handlingen må være foretatt på vegne av den organiserte kriminelle gruppen. Dette innebærer at handlingen må ha direkte tilknytning til gruppens virksomhet.⁵⁷ Dette er uttrykt i forarbeidene,⁵⁸ og er senere fulgt opp av Høyesterett.⁵⁹

---

⁵⁵ LB-2007-103906.

⁵⁶ Innst. O. nr. 118 (2002-2003) s. 5.

⁵⁷ Matningsdal (2012) note 581.

⁵⁸ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 94.

Eksempel på hvor bestemmelsen ikke kommer til anvendelse er spritsmugleren som blir tatt for fyllekjøring på «fritiden».

Et annet spørsmål er om det er et krav at utbyttet tilfaller gruppen for at en kan si at handlingen har direkte tilknytning. Som eksempel kan tenkes at tre personer i en organisert kriminell ransgruppe utfører et ran. Utbyttet tilfaller de tre ranerne, mens ingenting av utbyttet tilfaller resten av gruppen. Dersom gruppen består av fire personer, vil det i praksis si at det bare er den siste som ikke får utbytte. Et slikt vilkår ville gjort det for enkelt å tilpasse gruppen slik at gjerningsmennene unngikk straffeskjerpelse etter strl. § 60a.

Problemet oppstår hvor gruppen er så stor at det vil være unaturlig å si at utbyttet tilfaller gruppen. Spørsmålet blir da om handlingen har direkte tilknytning til gruppen, eller utført på vegne av den. Hverken forarbeider eller rettspraksis gir noen løsning på dette problemet. Dersom utbyttet tilfaller noen i gruppen mener jeg det bør være tilstrekkelig. Hvor ingen i en kriminell gruppe tildeles utbytte blir spørsmålet satt på spissen. Det vil være unaturlig å si at handlingen har en direkte tilknytning til gruppens virksomhet, dersom ikke noe av utbyttet skulle tilfalle medlemmer av gruppen.

Et annet spørsmål er om den enkelte lovbrøyer må være medlem av gruppen for at strl. § 60a skal komme til anvendelse for hans vedkommende. Her sikter jeg til hvilken tilknytning det må være mellom lovbrøyeren og den organiserte kriminelle gruppen.

Personer kan være leid inn for anledningen på grunn av deres spesielle kompetanse, det kan være at gruppen mangler en person til vakthold eller andre grunner som gjør at vedkommende er ønskelig for gruppen i et kriminelt prosjekt. Ordlyden i bestemmelsen trekker i retning av at det ikke finnes noe vilkår om medlemskap eller aktivitet utover den straffbare handlingen som begås på vegne av den organiserte kriminelle gruppen. I forarbeidene påpekes det at det «ikke [er] noe vilkår at gjerningspersonen deltar aktivt i

---

⁵⁹ Rt. 2006 s. 111.

gruppen». ⁶⁰ En person med sporadisk kontakt, eller som er innleid eller på annen måte kommer i kontakt med og utfører kriminalitet på vegne av gruppen kan domfelles etter bestemmelsen. Også rettspraksis trekker i denne retning. I NOKAS-saken fant retten at fire av ranerne var medlemmer av en organisert kriminell gruppe. ⁶¹ De øvrige var rekruttert spesielt for Nokas-ranet, og var således ikke medlemmer av den organiserte kriminelle gruppen. De ble allikevel dømt for overtredelse av strl. § 60a, da det ble funnet bevist at de var klar over at ranet ble utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Dommen viser at det ikke er et vilkår at den enkelte lovbrøyer er medlem av gruppen.

Et annet spørsmål er om minst en av gjerningsmennene ved den straffbare handling må være medlem av gruppen. I Rt. 2010 s. 1283 ble seks personer dømt for innførsel av 112 kilo amfetamin som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Retten fant at ingen av de tiltalte var en del av gruppen. Allikevel ble straffen for samtlige tiltalte skjerpet etter strl. § 60a, fordi gjerningspersonene var klar over at innførselen av amfetamin ble gjennomført som et ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Det er altså ikke et vilkår at en eller flere av de som utførte handlingen må være en del av den organiserte kriminelle gruppen..

For å kunne domfelles for strl. § 60a må skylden omfatte det moment at handlingen er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Her som ellers i straffeloven er hovedregelen om skyldkravet at det må foreligge forsett hos gjerningspersonen, jf. strl. § 40 første ledd 1. punktum. Hvis en person skyter og dreper en mann og tror han gjør dette som et leiemord for en bitter kone, kan ikke straffen skjerpes etter strl. § 60a, selv om det senere viste seg at det var en organisert kriminell gruppe som stod bak bestillingen.

---

⁶⁰ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 94.

⁶¹ Rt. 2007 s. 1056.

3.4 Vilkåret «organisert kriminell gruppe» jf. strl. § 60a.

Det tredje vilkåret er at det må foreligge en «organisert kriminell gruppe», jf. strl. § 60a 1. ledd. Ifølge legaldefinisjonen i andre ledd må tre vilkår være oppfylt for at det kan sies å foreligge en «organisert kriminell gruppe». Disse vilkårene er at det må foreligge en «organisert gruppe» som består av «tre eller flere personer». Gruppen må videre enten ha som et «hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år» eller «hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger».⁶²

3.4.1 «organisert gruppe»

Det første vilkåret i legaldefinisjonen av «organisert kriminell gruppe» er at det må foreligge en «organisert gruppe», jf. strl. § 60a andre ledd. Problemet her er hvilken grad av organisering som kreves for at gruppen skal tilfredsstille lovens krav. Bestemmelsen selv sier ikke noe videre om hvilken grad av organisering som kreves.

I forarbeidene er det utpekt en del momenter som vil være av betydning ved vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe».⁶³ Det kreves for det første at gruppen må ha en viss struktur og varighet. Videre uttales det i forarbeidene at det vil være «av betydning om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur, om gruppen har internasjonale forgreninger, om det er avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom medlemmene, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler, om deltakerne møtes jevnlig mv.».⁶⁴ Tidsaspektet vil også få betydning, men vekten av dette momentet avtar etter hvor godt gruppen ellers er organisert.

Det kreves ikke at gruppen har utarbeidet vedtekter eller programmer for sin virksomhet.⁶⁵ Dersom gruppen hadde gjort dette ville det vært av stor bevismessig betydning, men noe

---

⁶² Straffeloven § 60a andre ledd.

⁶³ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

⁶⁴ *ibid.* s. 96.

⁶⁵ *ibid.* s. 96.

krav er det ikke. I stedet benyttes et sett med uskrevne normer innad i gruppen og i de kriminelle miljøene.

Det er opp til domstolen å foreta en nærmere grensdragning for når det anses å foreligge en «organisert gruppe» i forhold til strl. § 60a andre ledd.⁶⁶

I det følgende redegjøres det for ulike momenter som er av betydning for vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe». Disse behandles hver for seg med bakgrunn i de relevante rettskildene. Vurderingen er en helhetsvurdering, hvor de ulike momentene vil ha ulik vekt.

3.4.1.1 Organisasjonsstruktur/organisering

Definisjonen av «organisert kriminell gruppe» i strl. § 60a andre ledd peker på at det må foreligge en «organisert gruppe». Det er dermed ikke tilstrekkelig, til domfellelse etter strl. § 60a, at kriminaliteten i seg selv er organisert. Dette følger av en naturlig språklig forståelse av ordlyden. En kriminell handling kan være godt organisert og planlagt uten at gruppen av personer som utfører handlingene kan sies å utgjøre en *organisert kriminell gruppe* i lovens forstand.

Forarbeidene gir støtte for et slikt resonnement. Det uttales at «Godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert kriminell gruppe, vil falle utenfor området for straffeskjerpingsregelen».⁶⁷ Den foreslåtte ordlyden i det opprinnelige forslaget var som «ledd i organisert kriminalitet».⁶⁸ Departementet var enige med høringsinstansene som påpekte at ordlyden i det opprinnelige forslaget var for vidtrekkende. Det var på denne bakgrunn at ordlyden ble snevret inn til bare å omfatte kriminalitet som var utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

---

⁶⁶ ibid. s. 94.

⁶⁷ ibid. s. 52.

⁶⁸ ibid. s. 52.

Fokuset retter seg altså ikke mot hvordan og i hvilken grad de kriminelle handlingene organiseres, men mot hvordan gruppen er organisert. Det er denne siden av organiseringen som omtales her.

Det er ikke noe krav til at gruppen er organisert på en bestemt måte. Det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet består først og fremst i at medlemmene i gruppen overhodet er organisert, ikke på hvilken måte gruppen er organisert på.⁶⁹

Når en taler om «organisert gruppe» handler det om grader av organisering. På en plass av denne skalaen vil det finnes en grense hvor man enten faller innenfor eller utenfor begrepet «organisert gruppe». Mafialignende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternettverk med forgreninger i flere land vil klart oppfylle bestemmelsens krav til organisering.⁷⁰ På den annen side vil en vennegjeng, som utfører et bankran, falle utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.⁷¹

Strl. § 60a kommer ikke til anvendelse i alle tilfeller hvor personer opptrer i samvirke. I denne sammenheng viser jeg til Rt. 2007 s. 744. Retten uttaler at «Ved denne vurderingen [om det foreligger en organisert gruppe] må man ha for øye at straffeloven opererer med andre former for samarbeid som innebærer en lavere grad av organisering enn det som kreves etter straffeloven § 60a. Jeg henviser i denne sammenheng til de alminnelige reglene om medvirkning og til bestemmelser som setter straff for 'å inngå forbund' [...]. Straffeloven § 60a stiller et krav om større grad av organisering enn slike bestemmelser gjør». Dommen viser at tradisjonelle medvirkningshandlinger og inngåelse av forbund ikke tilfredsstillende den grad av organisering strl. § 60a krever.

---

⁶⁹ ibid. s. 96.

⁷⁰ ibid. s. 96.

⁷¹ ibid. s. 96.

En måte å organisere gruppen på er gjennom en hierarkisk oppbygging. Grupper som er organisert på denne måten faller klart inn under bestemmelsens krav til organisering.

Wonderboy-saken gir et eksempel på en godt organisert kriminell gruppe.⁷² I saken ble 9 personer domfelt for å ha hatt befatning med store mengder narkotika som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jf. strl. § 60a. Gruppen var relativt hierarkisk oppbygd, med en klar leder på toppen. Lederen forhandlet med leverandørene av narkotikaen. Han ble bistått av en assistent som tok seg av det praktiske, som pengetransport og fordeling av mobiltelefoner som ofte ble byttet ut. Under han fantes det tre lag med cellestruktur, hvor de enkelte som deltok ikke hadde kjennskap til hverandre horisontalt, og dessuten meget begrensede kunnskaper oppover og nedover i organisasjonen. Opplegget fungerte over en periode på 3-4 år før de ble pågrepet.⁷³ Totalt sett fremstod gruppen som godt organisert og hierarkisk oppbygd.

Hvor gruppens organisering bærer preg av en hierarkisk struktur vil det være et viktig moment, og i enkelte tilfeller også det avgjørende moment i vurderingen av om det foreligger en organisert gruppe. Også i NOKAS-saken⁷⁴ var gruppen til en viss grad preget av hierarki, men i mindre grad enn i Wonderboy-saken. Det ble funnet bevist at A var hovedmannen bak ranet og at han ledet organisasjonen. Den organiserte kriminelle gruppen bestod av en indre kjerne på 4-6 personer, hvorav 4 var tiltalt for ranet. Det var også disse A støttet seg til under planleggingen og forberedelsene. Videre hadde de rekruttert de øvrige som var med på ranslaget fra kriminelle miljøer på Østlandet og Sverige. Lederen kjente de fleste av dem, og var også nær venn med flere. De tiltalte – utenom en – ble domfelt for overtredelse av strl. § 60a.

Hierarkisk strukturerte grupper ser man eksempler på hos godt organiserte aktører innen narkotikamarkedet. Innenfor dette markedet sitter bakmennene gjerne i andre land, for

---

⁷² Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy).

⁷³ Larsson (2008) s. 60.

⁷⁴ Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS).

eksempel Nederland eller Spania. En nylig avsagt dom i Bergen tingrett illustrerer dette.⁷⁵ Retten fant bevist at det forelå en organisert kriminell gruppe som smuglet narkotika fra Nederland til Norge. To av de domfelte fungerte som mottakere, mens to andre var kurerer som smuglet narkotikaen. To andre nigerianere ble av retten omtalt som oppdragsgivere ved totalt fire innførsler og styrte opplegget fra Nederland. Disse var ikke tiltalt i saken. Mennene ble pågrepet i Nederland, før de ble utlevert til Tyskland og stilt for retten der. Saken viser at det ofte bare er kurererne og mottakerleddet som blir tatt med narkotika i Norge, mens bakmennene sitter i andre land. Å bevise eksistensen av en organisert kriminell gruppe bak den enkelte innførsel, blir derfor vanskelig.

Kriminelle grupper som er hierarkisk organisert er en minoritet i dagens kriminalitetsbilde. Departementet uttaler det på denne måten: «Sett i et bredere nasjonalt perspektiv foreligger det ingen indikasjoner eller dokumenterbare fakta på at det i dag eksisterer større, samfunnstruende allianser eller mafialignende nettverk i Norge».⁷⁶ Men i Norge har vi flere gjenger som utøver kriminalitet, blant annet A- og B-gjengen. Mye tyder på at disse gjengene er godt strukturert og at organiseringen avhenger av familieposisjon der de eldre har mer innflytelse enn de yngre medlemmene.

De vanlige formene for organisert kriminalitet er de tilpasningsdyktige og små gruppene. Disse gruppene har ofte en flatere struktur, noe som kan gjøre det vanskeligere å bevise at det foreligger en organisert kriminell gruppe. Alle er arbeidere og jobber sammen om et felles mål. I denne sammenheng viser jeg til Chilenerdommen.⁷⁷ Saken gjaldt fem chilenerne som ble domfelt for omfattende vinningskriminalitet utført som et ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I tingrettens dom ble gruppen karakterisert som fast strukturert.⁷⁸ Retten påpekte at en av de tiltalte hadde «hatt en mer ledende og sentral rolle i denne organisasjonen enn de øvrige, og har fungert som tilrettelegger og

---

⁷⁵ Bergen tingretts dom av 9. november 2012.

⁷⁶ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 10.

⁷⁷ RG-2010-1365 (Chilenerdommen).

⁷⁸ TOSLO-2009-158526 (Chilenerdommen).

planlegger - åpenbart gjennom lengre tid».⁷⁹ Ellers fremstod gruppen som løst organisert og med en flat struktur. Gruppen fremstod ikke som hierarkisk oppbygd, og heller ikke med sentrale bakmenn.

Så lenge gruppen er tilstrekkelig organisert, har det ingen betydning for anvendelsen av strl. § 60a om gruppen har en hierarkisk eller flat struktur. Men en hierarkisk oppbygd gruppe vil fremstå som mer organisert enn en gruppe med flatere struktur. I tilfeller hvor vi finner kriminelle grupper med flat struktur, vil andre momenter ha en viktigere rolle i vurderingen av om gruppen fremstår som tilstrekkelig organisert.

Kriminelle nettverk faller utenfor anvendelsesområdet i strl. § 60a, da disse ikke tilfredsstiller kravet til organisering. De kriminelle nettverkene kjennetegnes av en løsere sammensetning hvor rollene blandes og personer kommer og går for hvert enkelt prosjekt. Strukturen er bygget på et sett av relativt varige, og uformelle relasjoner mellom mennesker. Den straffbare handling er ofte godt organisert, selv om det ikke finnes en organisert kriminell gruppe i bakgrunn. Som illustrasjon viser jeg til saken inntatt i RG-2011-1629. Saken omhandlet et grovt tyveri fra gullsmedforretningen «Gullborgen» i Oslo. Lagmannsretten kom under tvil til at strl. § 60a ikke kom til anvendelse. Retten la til grunn at tyveriet var godt planlagt og organisert, men påpekte at dette ikke var tilstrekkelig for anvendelse av strl. § 60a. Det forelå ikke opplysninger i saken som tilsa at det var etablert noen hierarkisk struktur, og det var tvilsomt om gruppen på andre måter var organisert. Det ble videre lagt til grunn at de tiltalte hadde kjent hverandre i noen år, og til en viss grad hadde begått kriminelle handlinger sammen tidligere. Men de tiltalte hadde også utført straffbare handlinger sammen med andre, som ikke var tiltalt i saken. Samarbeidet mellom de tiltalte fremstod som noe tilfeldig. På bakgrunn av disse momentene fremstod tyveriet som en godt planlagt enkeltoperasjon, hvor de tiltalte hadde tilknytning til hverandre gjennom et kriminelt nettverk av personer.

---

⁷⁹ *ibid.*

I alle saker med mobil vinningskriminalitet hvor det er tatt ut tiltale for strl. § 60a har det endt med frifinnelse på dette punkt. Mobil vinningskriminalitet defineres ifølge Kripos slik: «Med mobile vinningskriminelle forstås kriminelle personer som ikke har fast opphold i Norge, og som begår vinningskriminalitet og annen grov kriminalitet med hele landet som nedslagsfelt».⁸⁰ Gruppene som driver mobil vinningskriminalitet bærer preg av liten organisering innad i gruppen. De fremstår som løsere strukturert og mer tilfeldig sammensatt enn hva som kreves av organisering etter strl. § 60a. Rt. 2011 s. 1210 illustrerer dette. Saken omhandler mobil vinningskriminalitet. Høyesterett uttaler: «Verken tingretten eller lagmannsretten fant straffeloven § 60a om en 'organisert kriminell gruppe' anvendelig fordi gruppen ikke hadde en fast organisasjonsmessig struktur eller bestemt arbeidsfordeling. Men det er på det rene at tyverivirksomheten var basert på utstrakt samarbeid og koordinering[...]».⁸¹ Lagmannsretten omtalte handlingene som «systematisk og iherdig tyverivirksomhet».⁸²

Enkelte grupper dannes med bare en enkelt straffbar handling for øye. Et «enkeltprosjekt» er en ad hoc-organisering hvor personer hentes inn fra kriminelle nettverk ut fra sin kompetanse. Slike ad-hoc baserte grupper faller stor sett utenfor anvendelsesområdet for strl. § 60a. Et eksempel fra en sak i lagmannsretten, hvor dette var tilfelle, illustrerer problemet.⁸³ Tre menn ble dømt for innførsel av ca. 100.000 liter sprit. Innførselen skjedde ved to anledninger innenfor samme uke. Lagmannsretten uttalte at gruppen bar preg av en ad hoc-organisering. Det er viktig å påpeke at andre momenter i vurderingen gjorde at det var svært uklart hvordan gruppen skulle være bygget opp. Enkeltprosjekter og ad hoc-organisert kriminalitet foretatt i virksomheten til en ellers organisert kriminell gruppe faller allikevel klart innenfor anvendelsesområdet i strl. § 60a.

---

⁸⁰ Kripos (2012) s. 5.

⁸¹ Rt. 2011 s. 1210 avsnitt 8.

⁸² LB-2010-167904 punkt 8.1.

⁸³ LF-2005-948.

Strukturen og grad av organisering er ofte i endring. Enkelte kommer til, andre faller fra. Det som startet som en vennegjeng som drev med tilfeldige naskerier og hærverk i ungdomsårene, kan ha utviklet seg til å bli en velorganisert kriminell gruppe som driver med ran, pengeinnkreving eller narkotikasmugling. I en trendrapport laget av Oslo politidistrikt og Oslo kommune presenteres en utviklingsmodell for kriminelle grupper.⁸⁴ Modellen består av en kurve med fire trinn. Hvert trinn representerer en gruppe og plasseres i kurven etter kriminalitetens alvorlighetsgrad og grad av organisering. Denne utviklingsmodellen vil kunne illustrere den grad av organisering som kreves for at strl. § 60a skal komme til anvendelse.

Nederst i kurven finner vi det som blir kalt for «vennegjenger». Disse gjengene består av venner som er svært løst organisert, og begår sjeldnere og mindre alvorlig kriminalitet.

Det neste trinnet på denne stigen er det som i trendrapporten omtales som «urogruppe». Disse gruppene er til en viss grad bedre organisert enn hva «vennegjengene» er. Kriminaliteten er også mer alvorlig. Personer i urogrupper kan komme til og andre falle fra. For en del av de involverte i slike grupper vil kriminaliteten etter hvert ta av og de vil trekke seg ut. For andre vil disse gruppene fungere som et springbrett videre i den kriminelle karriere. Kriminaliteten som utøves på dette trinnet er for det meste skadeverk og mindre alvorlig volds-, vinnings- og narkotikakriminalitet. Eksempler på slike grupper finner vi i rusmiljøene, blant fotballpøbler og hos taggere. Ifølge forarbeidene vil disse gruppene og vennegjengene klart falle utenfor begrepet «organisert kriminell gruppe» jf. strl. § 60a. Departementet uttaler følgende om dette: «Utenfor faller grupper hvor det ikke er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe. [...] Det gjelder selv om deltakerne kan sies å utgjøre en gruppe, så lenge gruppen ikke er organisert – f.eks. hvis en vennegjeng avtaler å rane en bank».⁸⁵

---

⁸⁴ SALTO (2007) s. 58.

⁸⁵ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

På det nest øverste trinnet, som blir karakterisert som kriminelle nettverk, begynner kriminaliteten å bli mer alvorlig, og organiseringen bedre. Strukturen blir tettere. På dette trinnet bindes de kriminelle sammen i nettverk, og man kan se at det dannes grupper av kriminelle. Nettverkene kan ha ulik varighet og sammensetning alt etter hvilket lovbrudd som skal gjennomføres. Disse nettverkene eller gruppene av kriminelle er dynamiske, de tilpasser seg svært godt samfunnet de opererer i og bruker nye metoder og ny teknologi. Det er ofte på dette trinnet det vil kunne oppstå problemer og vage grenser for hva som faller innenfor og hva som faller utenfor kravet til organisering i den kriminelle gruppen. Mobile vinningskriminelle vil ofte falle inn på den nedre delen av dette trinnet. De utfører til dels omfattende og alvorlige kriminelle handlinger som fremstår som godt planlagte og profesjonelle. Men gruppene som driver denne typen kriminalitet fremstår ikke med en fast organisasjonsmessig struktur eller med en bestemt arbeidsfordeling. De faller derfor utenfor anvendelsesområdet for strl. § 60a.⁸⁶ På den øvre delen av dette trinnet kan vi finne grupper som fremstår som mer organiserte, uten at de har en klar hierarkisk struktur. Her er det klassiske eksemplet at det foreligger en organisert kriminell gruppe som «leier inn» kompetanse utenfra for å gjennomføre til dels grov og alvorlig kriminalitet. Fra rettspraksis viser jeg i denne sammenheng til NOKAS-saken, hvor dette var tilfelle.⁸⁷

På det øverste trinnet finner vi de «etablerte kriminelle gruppene». Gruppene kjennetegnes av at de er godt organisert, med tett struktur og innehar evnen til å mobilisere mot eksterne trusler. Kriminaliteten som begås er også mye mer alvorlig. Det fremste eksemplet på en slik kriminell gruppe er Cosa Nostra (Italiensk mafia). Gruppen hadde fra slutten av 1950-tallet narkotikaproduksjon, våpenhandel og smugling av disse varene som sin hovedinntektskilde.⁸⁸ Eksempler på slike grupper fra norsk rett finner vi i Wonderboy-saken⁸⁹ og Broken lorry-saken.⁹⁰

---

⁸⁶ Rt. 2011 s. 1210.

⁸⁷ Rt. 2007 s. 1056.

⁸⁸ Fahsing (2008).

⁸⁹ Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy).

⁹⁰ LB-2008-123353 (Broken lorry). Se avsnitt 4.4.2 nedenfor for en mer inngående omtale.

3.4.1.2 Egne lokaler og jevnlig møter

Det skal videre legges vekt på om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler og om deltakerne møtes jevnlig.⁹¹ Disse momentene sier noe om hvordan gruppen har valgt å organisere seg på. Et eksempel på at kriminelle grupper har klubbhus er MC-klubber som Hells Angels og Bandidos.

Før var det naturlig at kriminelle grupper møttes jevnlig i egne lokaler for å diskutere og planlegge kriminelle handlinger. På en tid hvor teknologien ikke var utviklet, slik den er i dag, var dette en forutsetning for at medlemmene kunne planlegge kriminelle handlinger. At medlemmene møttes jevnlig i bestemte lokaler viste at gruppen hadde organisert seg.

Dagens samfunn omtales ofte som et informasjonssamfunn hvor teknologien utvikler seg fra dag til dag. Dette vet også kriminelle å utnytte. Man har i dag for eksempel smarttelefoner med email, videosamtaler og andre mer eller mindre lukkede kommunikasjonsplattformer med internett som kommunikasjonskanal. Dette medfører at behovet for tilknytning til bestemte lokaler og jevnlig møtevirksomhet ikke lenger er like viktig. I Wonderboy-saken foregikk kommunikasjonen mellom medlemmene gjennom et lukket nett av mobiltelefoner, som med jevne mellomrom ble byttet ut for å minske oppdagelsesrisikoen.⁹² Dette er langt mer effektivt enn å møtes jevnlig i egne lokaler. Etter min mening er disse to momentene til dels utdaterte og passer dårlig med samfunnsutviklingen. I en del saker har retten trukket frem hvor omfattende telefonkommunikasjonen mellom medlemmene har vært. I Wonderboy-saken var det innhentet 16 000 logger fordelt på telefonsamtaler og tekstmeldinger. Tallet i Broken lorry-saken var betydelig høyere, hvor det var avlyttet ca. 35 000 telefonsamtaler og tekstmeldinger mellom medlemmene i gruppen.⁹³

---

⁹¹ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

⁹² Rt. 2008 s. 1217 avsnitt 25-27 (Wonderboy).

⁹³ LB-2008-123353 (Broken lorry).

At medlemmene i en kriminell gruppe møtes jevnlig, enten gjennom fysisk kontakt eller gjennom elektronisk kommunikasjon, vil få betydning for hvor tett gruppen er og derigjennom for hvor organisert den fremstår. I denne sammenheng viser jeg til en sak fra 2006 som gjaldt en omfattende prostitusjonsvirksomhet.⁹⁴ Det fremgår av dommen at hovedmannen styrte virksomheten gjennom et stort antall telefonsamtaler med en annen av de tiltalte. Dette gjorde at han kunne holde seg informert om virksomheten og instruere B om hva hun skulle gjøre for å drive mest mulig effektivt. Noen jevnlige møter tilknyttet bestemte lokaler fant ikke sted mellom medlemmene. Behovet for det var ikke til stede på grunn av de godt utviklede elektroniske kommunikasjonsmulighetene. Det ble i dommen lagt vekt på den jevnlige telefonkommunikasjonen ved vurderingen av om det forelå en organisert gruppe.

3.4.1.3 Varighet og omfang

Hvor lenge gruppen har eksistert og omfanget av den kriminalitet som utøves er viktige momenter ved vurderingen av om det foreligger en organisert gruppe. Momentene fremgår ikke direkte av ordlyden. Ut fra en naturlig språklig forståelse av begrepet «organisert gruppe» ligger det et indirekte krav om at gruppen eksisterer over en viss tid og med et visst omfang.

I forarbeidene fremgår det at tidsaspektet vil være av betydning.⁹⁵ Har den kriminelle gruppen eksistert over lengere tid, vil det lettere kunne anses som en organisert kriminell gruppe. Hvor organiseringen fremstår tydelig vil tidsaspektet ha mindre betydning.

I Wonderboy-saken hadde gruppen vært virksom i ca. 3 til 4 år, og det var innført betydelige mengder med narkotika.⁹⁶ I denne saken fantes det en fast organisasjonsstruktur

---

⁹⁴ Rt. 2006 s. 669 avsnitt 12.

⁹⁵ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

⁹⁶ Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy).

og arbeidsfordelingen var klart definert blant de involverte. Tidsmomentet fikk dermed mindre betydning, men styrket vurderingen av om gruppen var tilstrekkelig organisert.

I en annen sak inntatt i Rt. 2006 s. 111 strakk virksomheten seg fra august 2003 til oktober 2004, altså i 14 måneder. Saken omhandlet en kriminell gruppe på flere personer som fremmet og organiserte prostitusjon av seks kvinner fra Estland i Norge. Virksomheten fremstod som godt organisert. At virksomheten strakte seg over 14 måneder styrket vurderingen i retning av at det forelå en organisert kriminell gruppe.⁹⁷

Dommen inntatt i RG-2008-1254 gjaldt en sak om innførsel og omsetning av store mengder øl. Flertallet på 4 dommere mente at det forelå en organisert kriminell gruppe i lovens forstand, mens mindretallet på tre dommere kom til det motsatte. I overensstemmelse med avstemmingsreglene i strpl. § 35 første ledd, ble mindretallets votum lagt til grunn ved straffeutmålingen. Både flertallet og mindretallet var enige i at kriminaliteten kunne karakteriseres som organisert. Det var smuglet ved to anledninger innenfor samme uke betydelige mengder med øl. Mindretallet la vekt på at det ikke var ført bevis for at det bestod noen organisert kriminell gruppe ut over disse to enkeltoperasjonene. Varigheten var for kort, og omfanget (hyppigheten) for liten.

At virksomheten har en viss varighet og er av et visst omfang får helt klart betydning for vurderingen av om det foreligger en organisert kriminell gruppe, jf. strl. § 60a. Vekten av momentene vil imidlertid avhenge av i hvilken grad gruppen ellers er organisert.

---

⁹⁷ Straffeloven § 60a.

3.4.1.4 Arbeids- og rollefordeling

Arbeids- og rollefordelingen innad i gruppen er, ved siden av gruppens struktur og varighet, et viktig moment i helhetsvurderingen. Medlemmer med klart definerte og tildelte oppgaver/roller kan tyde på at en gruppe er godt organisert. Dette moment styrkes i den grad oppgavene er tildelt den enkelte ut fra den kompetanse vedkommende har.

Ordlyden i straffeloven § 60a synes ikke direkte å fremheve dette moment, men det ligger implisitt i at gruppen skal være organisert. Det fremgår av forarbeidene at det vil være av betydning om medlemmene i gruppen har avtalt en bestemt arbeidsfordeling mellom seg.⁹⁸

Domstolene har ved flere anledninger lagt stor vekt på at gruppen har avtalt en bestemt arbeidsfordeling, der medlemmene har klart definerte oppgaver. I denne sammenheng viser jeg til Wonderboy-saken.⁹⁹ Medlemmene hadde her ulike og klart definerte oppgaver. Hovedmannen skaffet leverandører av narkotika, avtalte vederlag med disse og styrte virksomheten. Dette hadde han både kompetanse og nettverk til å gjøre. Ikke alle i gruppen disponerte et slikt nettverk eller hadde kunnskap til å innta en slik lederstilling. En annen stod for organiseringen av transporten til Norge. Andre stod for mottaket av narkotikaen, distribusjon, og pengeinnkreving, mens atter andre hadde ansvaret for å transportere pengene ut av landet. Alle med sine klart definerte arbeidsoppgaver, som var fordelt etter kompetansen hver enkelt hadde og var i stand til å benytte seg av.

Ved mobil vinningskriminalitet utarter arbeidsfordelingen seg noe annerledes. Denne kriminalitetstypen omfatter ofte kriminelle vennegjenger fra Øst-Europa som tar turen til Norge for å søke lykken gjennom omfattende vinningskriminalitet. Gruppene består ofte av 3-5 personer. De reiser rundt i Norge og foretar omfattende tyverivirksomhet. Virksomheten til slike grupper oppfyller som oftest vilkåret om antall personer og strafferammevilkåret. Det som viser seg å være problematisk med hensyn til anvendelsen

---

⁹⁸ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

⁹⁹ Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy).

av strl. § 60a er at gruppene ikke er organisert i tilstrekkelig grad. Arbeidsfordelingen kan vise seg å være tilfeldig. For eksempel har en av dem bil, en har verktøy og en tredje har pengene som kan finansiere turen. Det er tilfeldig hvem som bidrar med hva. Det kunne like gjerne vært den ene som den andre. I disse sakene har politiet hatt problemer med å få gjerningsmennene dømt for organisert kriminalitet etter strl. § 60a. For å belyse dette viser jeg i denne sammenheng til Rt. 2011 s. 1210. Saken gjaldt rumenske statsborgere med liten tilknytning til Norge. Disse gjennomførte en rekke innbruddstyverier i private hjem en rekke steder i landet. Tyvgodset ble omsatt i Norge eller transportert til utlandet og omsatt der. Retten kom til at strl. § 60a ikke kom til anvendelse. I avsnitt 8 av dommen fremgår det at gruppen ikke hadde en fast organisasjonsmessig struktur eller bestemt arbeidsfordeling. Det var ikke tilstrekkelig at handlingene var basert på et utstrakt samarbeid og koordinering. Dommen viser at et tett samarbeid mellom flere personer om kriminelle handlinger ikke er tilstrekkelig, dersom det ikke foreligger en klar organisatorisk struktur og en klart definert arbeidsfordeling.

Når det gjelder hvilken rolle hver enkelt har i den organiserte kriminelle gruppen vil det få betydning for graden av straffeskjerpelse. Dette vil jeg komme tilbake til under delen om den straffeskjerpene virkning. Hvilken rolle gjerningsmannen har i gruppen er i utgangspunktet uten betydning for om bestemmelsen kommer til anvendelse eller ikke.

3.4.1.5 Planlegging og profesjonalitet

I rettspraksis har det blitt vektlagt som et moment i helhetsvurderingen at lovbruddene er godt planlagt og fremstår som profesjonelt utført. Momentet har ikke direkte forankring i ordlyden¹⁰⁰ eller forarbeidene,¹⁰¹ og er ikke avgjørende for om det foreligger en «organisert kriminell gruppe» i lovens forstand. Som tidligere nevnt dreier vurderingen seg om hvordan *gruppen* er organisert, ikke hvordan de straffbare handlingene er utført. Det vil

---

¹⁰⁰ Straffeloven § 60a.

¹⁰¹ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003).

allikevel være en indikasjon på at gruppen er godt organisert, at handlingene er godt planlagte og profesjonelt utført.

I NOKAS-saken uttalte lagmannsretten at handlingen nærmest fremstod som et militært kommandoraid.¹⁰² Dette refererer Høyesterett til, og utdyper at organiserte kriminelle grupper ofte vil ha en særlig slagkraft ved forberedelsene og gjennomføringen av ran.¹⁰³ Dette var godt synlig i NOKAS-saken. At de kriminelle handlingene er godt organisert eller fremstår profesjonelt utført vil kunne styrke vurderingen av om gruppen er tilstrekkelig organisert.

I en dom fra Gulating lagmannsrett kom strl. § 60a ikke til anvendelse fordi det ikke kunne påvises noen hierarkisk eller organisatorisk struktur i gruppen.¹⁰⁴ Lagmannsretten uttaler: «Det bildet som med sikkerhet har avtegnet seg gjennom bevisførselen, er at de tre i et hvert fall har opptrådt profesjonelt sammen om de godt planlagte og organiserte grove tyveriene og tyveriforsøkene og om brukstyveriet».¹⁰⁵ Dette viser at det ikke er tilstrekkelig at gruppen ellers fremstår som profesjonell og at de straffbare handlingene er godt organisert. Videre uttaler retten: «Det er ikke avgjørende at den kriminelle virksomheten i seg selv er godt planlagt og organisert. Det kan gi bevismessig pekepinn på at de tre også er deltagere i en organisert gruppe, men det er ikke noe i tingrettens premisser som viser at de kriteriene som etter gjeldende rett forutsettes å være tilstede for at det skal være tale om en organisert gruppe, er oppfylt [...]»¹⁰⁶ Dette viser at graden av planlegging og profesjonalitet ikke er noe avgjørende moment, men vil få betydning som pekepinn i helhetsvurderingen for i hvilken grad gruppen er organisert. Dette er i tråd med forarbeidene som peker på at godt planlagte enkeltoperasjoner faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.¹⁰⁷

---

¹⁰² LG-2006-64391-1 (NOKAS).

¹⁰³ Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS).

¹⁰⁴ LG-2010-76578.

¹⁰⁵ *ibid.*

¹⁰⁶ *ibid.*

¹⁰⁷ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 94.

3.4.1.6 Internasjonale forgreninger

Organisert kriminalitet fremstilles ofte synonymt med kriminalitet med internasjonale forgreninger. Larsson skriver i sin bok at det i den senere tid har vist seg at organiserte kriminelle grupper har en mer lokal forankring.¹⁰⁸ Dette er omdiskutert. I flere saker om strl. § 60a har det vist seg at gruppene har internasjonale forgreninger. En naturlig konsekvens av at kriminelle grupper har internasjonale forgreninger er at organiseringen påvirkes.

Ordlyden i strl. § 60a sier ikke noe om at den kriminelle gruppen må ha internasjonale forgreninger eller være grenseoverskridende for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. Det er derfor ikke noe vilkår at gruppen strekker seg over flere land i sin kriminelle aktivitet.

Forarbeidene trekker frem at organiserte kriminelle grupper ofte opererer på tvers av landegrensene.¹⁰⁹ At gruppen har internasjonale forgreninger vil være et moment av betydning for vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe».

En sak hvor retten kom til at virksomheten hadde forgreninger i flere land er Borgarting lagmannsretts dom fra 2008.¹¹⁰ En person ble dømt for som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe jf. strl. § 60a å ha overlevert et stort parti narkotika. Retten uttaler angående anvendelsen av strl. § 60a at: «Bevisførselen tilsier at D var en helt sentral person i den marokkanske grupperingen, iallfall i den utstrekning denne var ledet fra Nederland, og at grupperingen hadde slike kjennetegn at den oppfyller vilkårene for å anses som en organisert kriminell gruppe, jf. definisjonen i straffeloven § 60 a andre ledd. Det vises blant annet til at den har operert i flere land og framstår som godt organisert».¹¹¹ Uttalelsen i dommen viser at det legges vekt på at den kriminelle virksomheten har hatt

---

¹⁰⁸ Larsson (2008) s. 63-64.

¹⁰⁹ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 7 og 96.

¹¹⁰ LB-2008-25391.

¹¹¹ *ibid.*

forgreninger i flere land. Hvor gruppen har internasjonale forgreninger vil dette tyde på at gruppen er godt organisert.

At kriminaliteten er grenseoverskridende betyr ikke annet enn at den passerer landegrensene i gjennomføringen av den kriminelle aktiviteten. I mange tilfeller av organisert kriminalitet vil dette være en forutsetning for utøvelsen av virksomheten. Dette gjelder særlig for narkotikakriminalitet, menneskesmugling og menneskehandel. I disse tilfellene kan en etter min mening ikke legge like mye vekt på at kriminaliteten er grenseoverskridende, av den grunn at disse kriminalitetstypene i utgangspunktet i seg selv kjennetegnes av dette moment.

3.4.1.7 Profitt og makt

Organiserte kriminelle grupper eller organisasjoner blir ofte forbundet med ønsket om profitt og makt. Når jeg i den videre fremstilling benytter begrepet makt, sikter jeg til kriminelle gruppers muligheter til å øve innflytelse på myndighetenes beslutningskompetanse ved hjelp av korrupsjon og trusler.

Hverken ordlyden i strl. § 60a eller forarbeidene¹¹² sier noe om at de kriminelle gruppene må være profittmotivert eller ha et ønske om å øve innflytelse på myndighetene - maktmotivert.

De fleste organiserte kriminelle grupper dannes i hensikt å oppnå profitt. Dette gjelder for de fleste forbrytelsestyper. Det er imidlertid ikke noe vilkår at gruppen har dette motivet for sine handlinger. For eksempel vil godt organiserte grupper som deler barneporno over internett ikke kunne sies å ha et slikt motiv, med mindre gruppen distribuerer materialet mot betaling. Bestemmelsen vil også kunne komme til anvendelse på slike typer kriminalitet.

---

¹¹² Ot. prp. nr. 62 (2002-2003).

At kriminaliteten er profittmotivert er ikke noe særtrekk ved organiserte kriminelle grupper. Men organiserte grupper vil ofte kunne skape en betydelig høyere profitt i forhold til ikke-organiserte grupper og enkeltforbrytere. Omfanget av utbytte vil kunne ha betydning som moment i vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe», jf. strl. § 60a andre ledd. Omfanget av profitten henger ofte sammen med hvor godt en kriminell gruppe er organisert. I NOKAS-saken var investeringene omfattende i forkant av ranet og utbyttet var på hele 57 millioner kroner.¹¹³ I en sak om menneskehandel og prostitusjonsvirksomhet genererte virksomheten betydelige inntekter.¹¹⁴ Nettoinntekten var ca. 6-7 millioner kroner, beregnet etter det laveste antall kvinner på hvert bordell og benyttelse av noen avkortningsperioder. Virksomheten pågikk i underkant av 2 år. Dette gir et netto utbytte på hele 3,5 millioner kroner i året. Den høye profitten gruppene genererte i disse sakene tyder på en sterk organisasjonsstruktur.

Paul Larsson, som er professor ved Politihøgskolen, skriver i sin bok at nordiske forskere har funnet at korrumpert av myndighetspersoner, særlig tollere og politi, ofte oppfattes som både unødvendig og risikofylt blant de kriminelle.¹¹⁵ På den annen side er det en kjensgjerning at det i underutviklede land foregår omfattende korrupsjon som en del av kriminaliteten. Ofre for menneskehandel er som oftest mennesker fra lavere sosiale og økonomiske kår i fattige deler av u-land. I disse landene kan kriminelle grupper påvirke myndighetspersoner som politi og tollere. Politi og tollere kan være bestukket med penger eller andre goder før narkotikaen eller menneskene det handles med kommer til Norge.

Det tydeligste eksemplet på at kriminelle har makt i et samfunn er de store mafiaorganisasjonene. Slike organisasjoner vil klart falle inn under strl. § 60a. Dersom en kriminell gruppe har en slik posisjon i samfunnet at den kan være med å påvirke myndighetsbeslutninger, kan dette tyde på at gruppen er godt organisert. Ettersom dette

---

¹¹³ Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS).

¹¹⁴ Rt. 2006 s. 669.

¹¹⁵ Larsson (2008) s. 44.

ikke har vært synlig i det norske kriminalitetsbildet går jeg ikke dypere inn i denne problematikken.

3.4.1.8 Betydningen av etterfølgende befatning med profitten. Hvitvasking

Alle profittmotiverte forbrytelser genererer penger eller fysiske gjenstander i større eller mindre grad, med mindre gruppen på en eller annen måte ikke oppnår noe utbytte. Spørsmålet her dreier seg om hvilken betydning den etterfølgende befatningen med profitten har ved vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe» i lovens forstand.

Den etterfølgende befatning med profitten fra kriminelle handlinger kan foregå på ulike måter. En kan reinvestere i nye kriminelle handlinger, som for eksempel ved å kjøpe et nytt parti narkotika. Pengene kan gjemmes til senere eller forbrukes. For organiserte kriminelle grupper som ønsker å oppnå rikdom på kriminaliteten er hvitvasking ofte alternativet. På et nettsted tilhørende Finanstilsynet og ØKOKRIM defineres hvitvasking slik: «Hvitvasking er å sikre utbytte fra straffbar handling. For at utbyttet skal kunne tas i bruk av gjerningspersonene må det integreres i den legale økonomien. Formålet med hvitvasking er derfor å få det til å se ut som om utbyttet er ervervet på lovlig måte, samt å skjule dets illegale opprinnelse».¹¹⁶

Hvitvasking er ikke en enkelt handling, men en prosess. Prosessen er ikke enkel og består av tre faser: plassering, isolering og integrering.¹¹⁷ Den første fasen er plasseringsstadiet. Her introduseres de svarte pengene for første gang for den legale økonomien. Det kan for eksempel skje gjennom å sette inn mindre beløp på konto. Det andre stadiet kalles isolering eller tilsløringsstadiet. På dette stadiet transformeres midlenes skikkelse ved å foreta enda flere transaksjoner. Det blir da enda vanskeligere for myndighetene å avdekke midlenes opphav. I integreringsfasen tilbakeføres midlene igjen og sammenblandes med andre

---

¹¹⁶ www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hva-er-hvitvasking/ (siteret 12.09.12).

¹¹⁷ Høgberg (2008) s. 18 og s. 33-34.

midler som hvitvaskeren har. På denne måten vil det være komplisert å spore midlene tilbake til kriminelle handlinger. Prosessen er komplisert og risikofyllt, og en viss grad av ekspertise vil være helt avgjørende for å lykkes.

En kriminell gruppes evne til å hvitvaske utbytte fra kriminelle handlinger kan være et moment i vurderingen av hvor utviklet og profesjonalisert organisasjonen er.¹¹⁸ Dersom den organiserte kriminelle gruppen hvitvasker ofte og i stort omfang, kan det være en indikasjon på at gruppen er godt organisert.

Ved å se på omfanget og kompleksiteten av hvitvaskingen, kan det gi indikasjoner på om gruppen er sterkt eller svakt organisert. En godt organisert gruppe, med medlemmer som har klart definerte roller og kompetanse, vil ha større sjanse for suksess i hvitvaskingsprosessen.

3.4.1.9 Helhetsvurdering

Jeg har nå vært igjennom en liste med momenter av betydning for vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe», jf. strl. § 60a andre ledd. Momentene inngår i en helhetsvurdering. De ulike momentene vil ha ulik betydning og vekt i vurderingen.

Forarbeidene trekker frem at det må foreligge en viss *struktur og varighet* for at en gruppe skal anses tilstrekkelig organisert. Høyesterett har i en rekke avgjørelser gitt nyttig veiledning til hvordan bestemmelsens vilkår om «organisert gruppe» skal forstås. Høyesterett peker særlig på at gruppen må ha en fast struktur og at graden av organisering er tilstrekkelig. Altså er en viss organisasjonsstruktur helt avgjørende i vurderingen. Uten en tilstrekkelig grad av organisering, foreligger det ikke en organisert kriminell gruppe etter strl. § 60a andre ledd. I underrettspraksis har det blitt lagt mer vekt på at gruppen har en

---

¹¹⁸ Fahsing (2008) s. 213.

hierarkisk struktur og at den har eksistert over en viss tid.¹¹⁹ En kan med det si at graden av organisering og varigheten av gruppen som sådan er de viktigste momentene i vurderingen.

Ved siden av struktur og varighet tyder rettspraksis på at en klart definert arbeidsfordeling har en viktig rolle som moment i vurderingen. Dette gjelder spesielt om oppgavene blir fordelt etter hvilken kompetanse den enkelte har og ikke fremstår som tilfeldig.

Andre momenter forarbeidene fremhever er internasjonale forgreninger, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler og om deltakerne møtes jevnlig.¹²⁰ Disse momentene får også betydning for vurderingen, men har ikke like stor vekt som struktur, varighet og arbeidsfordeling.

Forarbeidene slutter oppramsingen med «m.v», noe som gir klare holdepunkter for at listen ikke er ment å være uttømmende. Jeg har derfor plukket ut noen flere momenter som har vært fremtredende i rettspraksis. Disse er betydningen av profitten, og den etterfølgende befatning med denne. Også grad av profesjonalitet og planlegging har blitt vektlagt i rettspraksis. Disse momentene fremstår ikke som avgjørende momenter, men vil gi veiledning til hvordan gruppen er organisert. Både de oppramsede momentene i forarbeidene og de som kan utledes fra rettspraksis vil etter sakens karakter i varierende grad få betydning.

3.4.2 Vilåret om 3 eller flere personer

Det andre vilåret i definisjonen av «organisert kriminell gruppe» er at gruppen må bestå av «tre eller flere personer». Vilåret er fast og gir lite rom for vurdering. Består gruppen av tre eller flere personer utgjør dette en gruppe.

---

¹¹⁹ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 98.

¹²⁰ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

Nye folk kan komme til eller gamle bryte ut av gruppen. Spørsmålet som da oppstår er om vilkåret om «tre eller flere personer» er oppfylt når medlemsmassen og/eller medlemstallet endres. Det følger av forarbeidene at det ikke er noe krav om at medlemstallet skal være konstant eller tilnærmet konstant.¹²¹ Det følger videre at det ikke er noe krav om at medlemsmassen har en viss kontinuitet. Så lenge lovens minstekrav om tre personer tilfredsstilles er kravet til antall personer oppfylt.

Et annet spørsmål som melder seg er om minst tre personer må ha begått den straffbare handlingen sammen. Slik ordlyden i bestemmelsen er utformet er det ikke nødvendig at mer enn en person begår den straffbare handlingen på vegne av gruppen. Det er den kriminelle gruppen, som handlingen utføres på vegne av, som må bestå av minimum tre personer.

3.4.3 Formål

Det tredje vilkåret som stilles for å oppfylle kravet om en «organisert kriminell gruppe» er at gruppen må ha som «hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger».¹²² Vilkåret inneholder to alternativer, hvor ett av dem må være oppfylt.

Det første alternativet i ordlyden fremstår som rimelig klart. Her kreves at gruppen har som et hovedformål å begå en handling som kan føre til fengsel i minst 3 år. Hva som er en gruppes hovedformål vil i mange tilfeller være vanskelig å bevise. Spesielt gjelder dette hvor formålet ikke er nedfelt i vedtekter eller liknende. Her må det trekkes slutninger ut fra hvilken type kriminalitet gruppen faktisk utfører og hva som er foretatt av gruppen over tid. Dette synet støttes både av forarbeidene¹²³ og FNs konvensjon mot grenseoverskridende

---

¹²¹ *ibid.* s. 96.

¹²² Straffeloven § 60a andre ledd.

¹²³ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

organisert kriminalitet.¹²⁴ Viktige momenter her vil være tidsaspektet og hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.

Det andre alternative vilkåret i ordlyden er at en «vesentlig del» av virksomheten består i å begå slike handlinger - som kan straffes med minst 3 års fengsel. Hva som ligger i kravet om «vesentlig del» er noe uklart. I forarbeidene er den nedre grensen trukket ved en tredjedel av virksomheten.¹²⁵ Uttalelsene i forarbeidene gir ingen klare retningslinjer for hvor grensen skal trekkes i en konkret sak. Grensen vil bero på konkrete omstendigheter i saken, hvor det blant annet må legges vekt på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.¹²⁶

Strafferammevilkåret på minst 3 år er et absolutt vilkår. Men det må ikke blandes sammen med vilkåret om «straffbar handling» etter strl. § 60a første ledd.¹²⁷ For mindre alvorlige forbrytelser og forseelser, med en strafferamme på under 3 år, kommer også bestemmelsen til anvendelse. Men det forutsettes da at hovedformålet eller en vesentlig del av virksomheten består i å begå handlinger som kan straffes med fengsel i minst 3 år. Naskeri - jf. strl. § 391a - av innbruddsverktøy, som skal benyttes til omfattende tyverier som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, rammes således av strl. § 60a.

At ordlyden «minst» har kommet med, fører til at det vil være tilstrekkelig at den straffbare handling kan medføre 3 års fengsel. Det kreves ikke at det må kunne idømmes bøter i tillegg eller mer enn 3 års fengsel. Strl. § 60a kommer altså til anvendelse på organiserte kriminelle grupper som har til hovedformål eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå tyverier, jf. strl. § 257 første ledd. Strafferammen er etter andre ledd, bøter eller fengsel inntil 3 år. Bøter og fengsel kan ikke brukes sammen på grunn av ordlyden «eller». Men ettersom vilkåret er «minst» 3 års fengsel får strl. § 60a anvendelse også her.

---

¹²⁴ Palermokonvensjonen art. 5 nr. 2.

¹²⁵ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96 og 97.

¹²⁶ *ibid.* s. 97.

¹²⁷ Se avsnitt 3.2 ovenfor.

3.5 Strl. § 60a – Forholdet til strl. §§ 62 og 162c

Å benytte strl. § 60a ved siden av andre straffeskjerpene bestemmelser og straffebud er i grunn et straffeprosessuelt spørsmål. Jeg har allikevel funnet det naturlig å behandle spørsmålet her, ettersom denne delen av oppgaven handler om når strl. § 60a kommer til anvendelse.

For at strl. § 60a skal komme til anvendelse trenger det ikke å være begått mer enn en handling. Dersom det er begått flere handlinger oppstår spørsmålet om en kan anvende strl. § 62, som skjerper straffen ved sammenstøt av forbrytelser, ved siden av strl. § 60a. Forarbeidene sier at straffeskjerpingsregelen i prinsippet kan anvendes ved siden av strl. § 62.¹²⁸ Videre følger forarbeidene opp med å uttale at det vil ha liten praktisk betydning da strafferammene vil være vide nok ved å benytte en av straffeskjerpingsreglene.

Samtidig med straffeskjerpingsregelen i strl. § 60a, ble strl. § 162c tilføyd. Bestemmelsen setter straff for inngåelse av avtaler om å begå straffbare handlinger som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I bestemmelsens andre ledd finnes en likelydende definisjon av begrepet «organisert kriminell gruppe» som vi finner i strl. § 60a andre ledd. Et naturlig problem av dette er om strl. § 60a kan benyttes ved siden av strl. § 162c. Den logiske løsningen er at de ikke kan anvendes ved siden av hverandre. Dette fordi lovbudene tar opp i seg det samme forhold. Dersom en anvendte bestemmelsene ved siden av hverandre ville man ha fått en straffeskjerpelse for at handlingen var begått i «virksomheten til en organisert kriminell gruppe», noe som uansett er et vilkår for å bli dømt etter strl. § 162c. Jeg finner støtte for min forståelse i forarbeidene hvor det uttales at strl. § 60a ikke kan anvendes ved siden av strl. § 162c.¹²⁹

---

¹²⁸ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

¹²⁹ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

4 Den straffeskjerpende virkningen før og etter ikrafttreddelsen

4.1 Innledning

Et av hovedformålene bak strl. § 60a var å dekke behovet for å skjerpe straffen vesentlig ovenfor bakmenn og sentrale aktører innenfor den organiserte kriminaliteten.¹³⁰ I en stortingsmelding fra 2010-2011 fremgår det av departementets vurdering av strl. § 60a at anvendelsen av bestemmelsen ikke har gitt en tilstrekkelig skjerpende virkning etter at den trådte i kraft.¹³¹

Bestemmelsen trådte i kraft 4. juli 2003 og har stått uendret siden. Først redegjøres det for hvordan rettstilstanden var før og etter strl. § 60a trådte i kraft. I punkt 3.4 sammenlikner jeg noen saker fra tiden før og etter ikrafttreddelsen som omhandler narkotikakriminalitet og menneskehandel/hallikvirksomhet. Dette for å se om bestemmelsen har virket straffeskjerpende i seg selv. Det er på disse kriminalitetsområdene bestemmelsen oftest er anvendt.¹³²

4.2 Tiden før 2003

I tiden før strl. § 60a trådte i kraft fantes det ingen lovfestet regel som skjerpet straffen for straffbare handlinger som var begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

Det finnes to straffebud som retter seg mot deltakelse i ulike former for kriminelle organisasjoner. For det første strl. § 104a, som rammer deltakelse i private militære organisasjoner. For det andre strl. § 330, som setter straff med fengsel inntil 3 måneder for å stifte eller delta i foreninger som har til formål å begå straffbare handlinger.

---

¹³⁰ *ibid.* s. 93.

¹³¹ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 99.

¹³² Se avsnitt 2.3 ovenfor.

Bestemmelsene gjaldt også i tiden før strl. § 60a trådte i kraft, men synes ikke å ha blitt anvendt.

Videre vil jeg kort nevne medvirkningslæren. Den som deltok i en organisert kriminell gruppe kunne og kan fortsatt etter omstendighetene dømmes for medvirkning eller forsøk på medvirkning til de straffbare handlinger som begås i gruppen. Medvirkningen kan enten bestå i fysisk eller psykisk tilskyndelse til den straffbare handling.

Som hovedregel er det ikke straffbart å inngå en avtale om å begå straffbare handlinger, da dette etter norsk rett karakteriseres som forberedelseshandlinger. Avtalen har ikke nådd forsøkets nedre grense jf. strl. § 49. Gjerningspersonen har ved å inngå en avtale om lovbrudd ikke skredet til verket, eller påbegynt en handling som i nær fremtid direkte leder mot det forbryterske mål. Allikevel fantes det også i tiden før strl. § 60a noen få lovbestemmelser som satte straff for det å inngå forbund om å begå straffbare handlinger.

Mange av de momentene som vektlegges i vurderingen av om det foreligger en «organisert kriminell gruppe», jf. strl. § 60a, ble også vektlagt som skjerpende omstendigheter ved straffeutmålingen tidligere. I Rt. 2002 s. 599 uttalte Høyesterett: «Ved straffutmålingen i vår sak viser jeg videre i skjerpende retning til at innførselen var nøye planlagt, at det var B og A som tok initiativet til og organiserte hele virksomheten, og at den ble drevet ut fra et rent profittmotiv. [...] Virksomheten fremstår videre som profesjonell ved at de på samtlige turer benyttet kurér, slik at faren for at de selv skulle bli avslørt ble redusert».¹³³ Dommen viser at retten ved straffeutmålingen - også i tiden før strl. § 60a - vektla som skjerpende moment at handlingen var nøye planlagt, tiltaltes rolle og profesjonalitet. I LE-1995-162 uttaler lagmannsretten: «Som en skjerpende omstendighet felles for alle de tiltalte gjelder at de har vært seg bevisst å delta i en profesjonell smuglervirksomhet, som ble styrt av en

---

¹³³ Rt. 2002 s. 599.

eller flere større organisasjoner». ¹³⁴ I denne dommen skjerpes straffen blant annet som følge av smugleroppleggets profesjonalitet og tilknytning til kriminelle organisasjoner.

4.3 Tiden etter 2003

Et skille i kampen mot organisert kriminalitet kom 4. juli 2003 da blant annet strl. § 60a ble innført. Formålet med bestemmelsen var å gi en vesentlig skjerpelse i straffen for bakmenn og sentrale aktører innen den organiserte kriminaliteten. Men i utgangspunktet kan straffen skjerpes for alle som utfører kriminelle handlinger på vegne av en organisert kriminell gruppe, forutsatt at forsett foreligger for denne omstendighet. Bestemmelsen gir en adgang for domstolen til å skjerpe straffen, men pålegger ingen plikt. Straffen settes til det som er rimelig og rettferdig i det enkelte tilfelle. Departementet uttaler på den annen side at det ofte ikke vil være rimelig å skjerpe straffen for de mer perifere aktørene, selv om unntak kan tenkes. ¹³⁵ Om og eventuelt hvor mye straffen skal skjerpes beror på omfanget og alvorligheten av den organiserte kriminaliteten og tiltaltes rolle i den organiserte kriminelle gruppen.

Det følger av strl. § 60a første ledd at maksimumsstraffen i det enkelte straffebud forhøyes til det dobbelte, men likevel ikke med mer enn 5 år. I forhold til den straffeskjerpende virkning ser vi at bestemmelsen inneholder en generell utvidelse av maksimumsstraffen og en del som begrenser denne utvidelsen.

For å illustrere utvidelse av maksimumsstraffen kommer jeg her med noen eksempler. Ved simpelt tyveri, jf. strl. § 257, er maksimumsstraffen fengsel i inntil 3 år. Kommer strl. § 60a til anvendelse økes denne til det dobbelte, altså til 6 år. Her kommer ikke begrensningen til anvendelse.

---

¹³⁴ LE-1995-162.

¹³⁵ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 93.

For grovt ran, jf. strl. § 268 andre ledd jf. § 267, er maksimumsstraffen i straffebudet 12 års fengsel. Etter en dobling ville det gitt en strafferamme på 24 år. Det er i disse tilfellene begrensningen - «likevel ikke med mer enn 5 års fengsel» - trer inn. Dermed økes bare strafferammen til 17 års fengsel (12+5 år).

Dersom et grovt ran har hatt til følge døden eller betydelig skade på legeme eller helse, er maksimumsstraffen i straffebudet 21 år, jf. strl. § 268 tredje ledd. Spørsmålet blir da om maksimumsstraffen økes til 26 års fengsel (21+5). Her er det bestemmelsen selv som setter maksimumsstraffen til 21 års fengsel, i tråd med strl. § 17 første ledd lita b. Maksimumsstraffen blir derfor 21 års fengsel, også ved anvendelse av strl. § 60a. Hvor det ikke er særlig bestemt at maksimumsstraffen er 21 år, kan maksimumsstraffen ved anvendelse av strl. § 60a aldri overstige 20 års fengsel, jf. henvisningen i strl. § 17 første ledd litra a.

Selv om maksimumsstraffen i straffebudet allerede er 20 eller 21 år, slik at anvendelse av strl. § 60a ikke får betydning for maksimumsstraffen, vil anvendelsen av bestemmelsen få vesentlig betydning for straffeutmålingen. Som illustrasjon viser jeg til «broken lorry-saken».¹³⁶ Tiltalen for A gikk ut på grov narkotikaforbrytelse med meget betydelig kvantum og under særdeles skjerpene omstendigheter som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jf. strl. § 162 tredje ledd andre punktum jf. strl. § 60a. Tiltalte var en av lederne i gruppen. Retten uttalte at anvendelsen av strl. § 60a måtte veie særlig tungt ved straffeutmålingen, og idømte lovens lengste straff på 21 års fengsel.

At strl. § 60a kommer til anvendelse gir også andre konsekvenser enn at straffen skjerpes ved straffeutmålingen. Ved vurderingen av om domfelte skal innsettes i en avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå er et av vurderingskriteriene om domfelte har tilhørighet til organiserte kriminelle grupperinger.¹³⁷

---

¹³⁶ LB-2008-123353.

¹³⁷ Forskrift til lov om straffegjennomføring § 6-2 og KSF (2002) s. 197.

Ved søknader om blant annet prøveløslatelse, frigang og permisjoner skal det foretas en vurdering av sikkerheten. Det skal ved denne vurderingen tas hensyn til om retten har anvendt strl. § 60a.¹³⁸ Anvendelsen av bestemmelsen er dermed et skjerpene moment i vurderingen. Det skal altså mere til for personer domfelt etter strl. § 60a å oppnå goder som prøveløslatelse, permisjoner og frigang. Dette vil for domfelte føles som en straffeskjerpelse i seg selv.

Personer domfelt for strl. § 60a får altså ikke bare en skjerpelse i straffeutmålingen, men får også strengere soningsforhold enn andre innsatte.

Hvor strl. § 60a ikke kommer til anvendelse, vil det allikevel være av betydning for straffeutmålingen om opplegget hadde et profesjonelt preg og den faktiske grad av organisering. Dette følger av uttalelser i Rt. 2008 s. 1064 avsnitt 18, som senere er fulgt opp i Rt. 2008 s. 1373 avsnitt 16 og Rt. 2012 s. 283.

4.4 Har bestemmelsen virket straffeskjerpene i seg selv

4.4.1 Innledning

Hvilke utslag i straffeutmålingen anvendelsen av strl. § 60a medfører, vil særlig variere etter forbrytelsens art, organisasjonens størrelse og styrke og de nærmere omstendigheter.¹³⁹ I tillegg vil tiltaltes rolle få betydning ved straffeutmålingen. Retten skal utmåle en straff som er rimelig og rettferdig i det enkelte tilfelle. Den utmålte straffen forhøyes ikke parallelt med forhøyelsen av maksimumsstraffen i straffebudet.

Strl. § 60a får ikke anvendelse på forhold som ligger forut for ikrafttreddelsen. Men også på denne tiden ble det vektlagt i skjerpene retning at den straffbare handling var utøvet som

---

¹³⁸ KSF (2002) s. 9 og 10.

¹³⁹ Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS) avsnitt 78.

ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Uttalelser i rettspraksis tyder på at denne omstendighet har hatt en langt større betydning ved straffeutmålingen etter 4. juli 2003. I Rt. 2006 s. 669 uttaler Høyesterett: «Ved straffutmålingen har det stor betydning at A er funnet skyldig i overtredelse av straffeloven § 60 a [...]. Selv om § 60 a ikke kommer til anvendelse for perioden fram til 4. juli 2003, har dette forholdet også betydning i skjerpende retning for dette tidsrommet, jf. eksempelvis avgjørelsen i Rt-2003-484 . Men for perioden etter 4. juli 2003, [...], har dette forholdet i kraft av lovendringen langt større betydning».¹⁴⁰

Hvilken selvstendig betydning strl. § 60a har hatt som straffeskjerpende moment er et komplekst spørsmål. Jeg skal sammenlikne et par lovbruddstyper og komme med noen antagelser om i hvilken grad bestemmelsen har virket straffeskjerpende i seg selv. Jeg har valgt noen sentrale dommer i tiden før og etter 4. juli 2003 på områdene narkotikakriminalitet og menneskehandel/hallikvirksomhet. Det er ved disse typer lovbrudd bestemmelsen oftest har kommet til anvendelse.¹⁴¹

4.4.2 Narkotika

Det nasjonale og internasjonale markedet for narkotika er betydelig i omfang. Det blir ofte omtalt som en av de tre største illegale markedene i dagens samfunn. Handelen med narkotika utgjør en vesentlig del av den organiserte kriminaliteten i dag, ved siden av våpenhandel og menneskehandel.

I norsk lov reguleres narkotikaforbrytelser hovedsakelig av strl. § 162. Bestemmelsen inneholder forskjellige straffalternativer basert på overtredelsens alvorlighetsgrad. Besittelse av narkotiske stoffer reguleres av legemiddelloven § 31 andre ledd jf. § 24.¹⁴²

---

¹⁴⁰ Rt. 2006 s. 669 avsnitt 18.

¹⁴¹ Se ovenfor i avsnitt 2.3.

¹⁴² Lov om legemidler m.v. (legemiddelloven) av 4. desember 1992 nr. 132.

En stor narkotikasak fra 2007 fikk av politiet navnet «Broken lorry».¹⁴³ I alt 45 personer var eller hadde vært siktet i anledning saken. Den gjaldt innførsel av meget betydelig kvantum narkotika på minst 34 kilo heroin, 25 kilo amfetamin, 13,8 kilo kokain og 656 kilo hasjisj. To av de domfelte, A og B, ble av retten karakterisert som lederne og bakmenn i gruppen. Retten la vekt på den høye grad av profesjonalitet, hyppighet, det store kvantum narkotika, at virksomheten hadde foregått over lengre tid og hadde et omfattende internasjonalt preg. En av de domfelte, ble som første i Norge idømt lovens strengeste straff på 21 års fengsel for overtredelse av strl. § 162 tredje ledd andre punktum sammenholdt med strl. § 60a. Domfelte B fikk redusert straffen til 19 års fengsel som følge av tilståelsen han avga under forberedelsen til lagmannsretten.

Som sammenlikningsmateriale mener jeg dommen inntatt i Rt. 1995 s. 471 har relevans. En tidligere ustraffet 34 år gammel mann ble tiltalt for overtredelse av strl. § 162 tredje ledd andre punktum. Retten fant det bevist at domfelte hadde organisert innførsel av ca. 5,5 kilo heroin, ca. 80 kilo marihuana og ca. 12.000 tabletter Captagon. Tablettene tilsvarende ca. 300 gram amfetaminholdig stoffblanding. Retten la ved straffeutmålingen blant annet vekt på det meget betydelige omfanget virksomheten hadde hatt, at domfelte var hjernen bak hele foretaket og at han var en stor bakmann og organisator. Retten la også vekt på at han kjente til rutiner og flyplasspersonell som han kynisk utnyttet for å gjennomføre innsmuglingen. Domfelte hadde også vist høy grad av profesjonalitet. Vedkommende ble dømt til 18 års ubetinget fengsel.

Ved å sammenligne disse to dommene ser vi at kvantum narkotika i «Broken lorry» var betydelig større. Varigheten strakte seg fra våren 2005 til 8. juni 2006, altså noe over ett år, mens virksomheten i dommen fra 1995 varte i underkant av 2 år. I begge sakene har retten trukket frem at det er et høyst profesjonelt preg over innførselen og at de domfelte var bakmennene i innsmuglingsopplegget. For gruppen i Broken lorry-saken var omfanget og kvantum betydelig større og involverte mange flere personer. I alt ble 34 personer dømt i

---

¹⁴³ LB-2008-123353.

saken. En forskjell på 3 år og 1 år i straffeutmålingen er ikke mye, hensett til forskjellen i kvantum og grad av organisering på gruppene. I tillegg bar virksomheten i Broken lorry-saken større preg av å være internasjonal. Dette tyder på at anvendelsen av strl. § 60a ikke i seg selv gir skjerpelse i straffeutmålingen ved så betydelige kvanta som sakene her gjaldt. Dette kan virke noe merkelig da gruppen i Broken lorry-saken kan sies å være helt i kjernen av anvendelsesområdet for strl. § 60a. Litt av problemet med å bruke disse sakene til sammenligning er at domfelte i «Broken lorry» fikk lovens strengeste straff. Retten kunne således ikke utmålt en høyere straff. Et av argumentene for å heve strafferammen ved organisert kriminalitet i departementets vurdering av strl. § 60a var at man skulle unngå «å stange i taket».¹⁴⁴ I denne saken har en kanskje nettopp møtt på dette problemet.

I Wonderboy-saken kom retten til at 12 års fengsel var utgangspunktet ved profesjonell innførsel av et kvantum på 700-800 kilo hasjisj, slik saken her gjaldt.¹⁴⁵ De fant det bevist at den organiserte kriminelle gruppens leder var A. Han styrte virksomheten fra Sør-Spania og Sør-Frankrike. Opplegget var svært profesjonelt og godt organisert. Gruppen hadde en relativt godt oppbygd hierarkisk struktur. I lagmannsretten ble A dømt til 14 års fengsel.¹⁴⁶ Etter anke satte en enstemmig Høyesterett opp straffen til 15 år, som følge av at kriminaliteten var utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.

En dom som på noen punkter kan sammenlignes med Wonderboy-saken er inntatt i Rt. 1995 s. 1975. En 45-årig tidligere straffet mann var tiltalt for overtredelse av strl. § 162 tredje ledd, første punktum. Retten fant det bevist at mannen, sammen med tre andre, hadde innført 440 kilo hasjisj fra Nederland og solgt 390 kilo av dette. Det hele skjedde i løpet av 17 måneder i årene 1992-1993. Det ble funnet bevist at domfelte var hovedmannen og hadde en sentral rolle i et profesjonelt opplegg. Det hele var styrt av en eller flere større utenlandske organisasjoner, men som domfelte ikke hadde en ledende rolle

---

¹⁴⁴ Ot. Prp. Nr. 62 (2002-2003) s. 50.

¹⁴⁵ Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy).

¹⁴⁶ LB-2007-150199.

i. Straffen ble i lagmannsretten fastsatt til 12 års fengsel, men redusert av Høyesterett til 10 år ettersom domfelte hadde ytet bistand ved oppklaringen.

Kvantum i saken fra 1995 var noe over halvparten av det kvantum som ble funnet bevist innført til Norge i Wonderboy-saken. I tillegg fikk vedkommende i saken fra 1995 redusert straffen med 2 år ettersom han ytet bistand til oppklaringen, noe som ikke skjedde i Wonderboy-saken. I begge sakene ble tiltalte ansett som hovedmann, som hadde en sentral rolle i et profesjonelt opplegg i tilknytning til en organisert kriminell gruppe. Den største forskjellen mellom sakene er kvantum narkotika. En annen vesentlig forskjell var at domfelte i Wonderboy-saken var leder av den organiserte kriminelle gruppen. Domfelte i saken fra 1995 var bare hovedmannen bak de enkelte innførslene og i så måte ikke en leder i de utenlandske kriminelle organisasjonene. I tillegg ytet han politiet bistand. Tar en bort det moment at vedkommende ytet bistand hadde straffen kanskje blitt satt til 12 års fengsel, slik lagmannsretten kom til. Tatt i betraktning forskjellen i rollene og kvantum, tyder det på at straffen ikke har blitt skjerpet i noen vesentlig grad som følge av anvendelsen av strl. § 60a.

Sammenligningen av dommene viser at strl. § 60a ikke har hatt den straffeskjerpande virkning for de virkelig store bakmenn ved narkotikaforbrytelser, som var en av lovgivers intensjoner. Jeg utelukker ikke at strl. § 60a kan ha hatt en sterkere straffeskjerpande virkning enn hva jeg har kommet til her. Det kan være flere grunner til det. Det kan for eksempel være slik at organisert kriminalitet har gitt sterkere utslag i straffeutmålingen allerede før inntredelsen av strl. § 60a. Høyesterett foretok en nedjustering av straffenivået for narkotikaforbrytelser frem mot 2004. Dette for å skape det nødvendige spenn i strafferammen.¹⁴⁷ I en annen sak uttaler Høyesterett at dette bare gjelder for mindre kvantum, noe som ikke er tilfelle i de sakene jeg har vist til.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Rt. 2004 s. 759.

¹⁴⁸ Rt. 2005 s. 923 avsnitt 15.

4.4.3 Menneskehandel/hallikvirksomhet

Menneskehandel reguleres av straffeloven § 224. Bestemmelsen ble innført og trådte i kraft samtidig med strl. § 60a, den 4. juli 2004. Før denne tid rammet ulike andre bestemmelser det som i dag går under samlebetegnelsen menneskehandel. Hallikvirksomhet er et begrep som betegner det å fremme andres prostitusjon. Slik virksomhet er straffbar etter bestemmelsen i strl. § 202.

Saken inntatt i Rt. 2006 s. 669 gjaldt straffeutmålingen for en person som hadde fremmet prostitusjon for minst seksti kvinner som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jf. strl. § 202 første ledd jf. strl. § 60a. Retten fant det bevist at virksomheten ble drevet fra fire forskjellige leiligheter i Oslo i en tidsperiode på i underkant av 2 år. Kvinnene kom tilsynelatende til Norge frivillig. Domfelte hadde tilrettelagt leiligheter og avtalt arbeidstid, satt opp turnuslister og sørget for nødvendig utstyr i leilighetene. Retten fant det bevist at virksomheten fremstod som godt organisert, hvor flere personer med en klar arbeidsfordeling var involvert. Virksomheten, med formål om å fremme andres prostitusjon, hadde også internasjonale forgreninger. Organisasjonen hadde en profesjonell karakter. Selv om kvinnene kom frivillig bar virksomheten preg av en hard indre justis som grenset til frihetsberøvelse. Netto utbytte var ca. 6-7 millioner kroner. Retten uttalte at domfelte var i kjerneområdet for anvendelsen av strl. § 60a og at dette fikk stor betydning for straffeutmålingen. Straffen ble i Høyesterett satt til fengsel i 4 år og 6 måneder.

I Skippagurradommen, fra tiden før ikrafttreddelsen av strl. § 60a, ble fire menn dømt for hallikvirksomhet ved å ha fremmet prostitusjon på en campingplass.¹⁴⁹ De prostituerte kom med buss fra Russland til Norge, hvor de på campingplassen fikk leie hytter til prostitusjonsvirksomhet. Prisen på hyttene oversteg i betydelig grad markedsverdi for den type standard som hyttene hadde. A ble av retten ansett som den sentrale personen i virksomheten. Han var eier og registrert som daglig leder. A var særlig aktiv i å få kvinnene til campingplassen og sørget for at stedet ble kjent for salg av seksuelle tjenester

---

¹⁴⁹ LH-2003-315 og Rt. 2004 s. 331. Anken ble i Høyesterett forkastet for A's vedkommende.

både for prostituerte i Russland og for kunder i Norge. Virksomheten varte i underkant av to år og genererte en omsetning på minimum 1,5 million kroner, hvor prostitusjonsvirksomheten ble ansett som det bærende element. Retten mente at det måtte reageres strengt særlig da det lå et element av kynisk utnyttelse av en vanskelig økonomisk og sosial situasjon for de prostituerte på sitt hjemsted. Retten kom til at en passende straff for A kunne settes til fengsel i 1 år og 3 måneder.

Graden av tvang, indre justis og organisering var vesentlig sterkere i dommen fra Rt. 2006 s. 669, enn hva tilfelle var i Skippagurradommen. I tillegg var utbyttet vesentlig høyere. Dette er momenter som i utgangspunktet tilsier en klart strengere straff i saken fra 2006, uavhengig av om strl. § 60a hadde fått anvendelse eller ikke. Retten kom til at tilfelle i 2006 lå i kjernen av strl. § 60a. Graden av organisering og arbeidsfordeling i Skippagurrasaken fremstår etter min mening som for svak og tilfeldig til at strl. § 60a hadde kommet til anvendelse. Straffenivået ville vært noe høyere i Skippagurrasaken dersom graden av tvang, utbytte, indre justis og organisering var lik som i saken fra 2006. Det er noe tvilsomt at straffen ville blitt like høy som i saken fra 2006. Jeg mener å kunne se antydninger til at anvendelsen av strl. § 60a delvis har gitt utslag i skjerpende retning ved straffeutmålingen, men i en begrenset grad.

5 Forslag om endring av strl. § 60a

5.1 Innledning/bakgrunn

Slik strl. § 60a har utviklet seg i praksis har det, etter Justiskomiteen og departementets syn, ført til at anvendelsesområdet har blitt for snevert.¹⁵⁰ Domstolene har særlig vektlagt at en gruppe må ha en nærmest hierarkisk oppbygd struktur.¹⁵¹ I et hvert tilfelle må organisasjonsstrukturen fremstå som klar, noe som kan være vanskelig å bevise. Den praktiske bruken av strl. § 60a har hensett til antall domfelte også vært relativt begrenset. En kan spørre om anvendelsesområdet er for snevert, eller om vi i Norge har generelt få organiserte kriminelle grupper. Uansett hvordan en stiller seg til dette spørsmålet ønskes det nå fra politisk hold et anvendelsesområde som favner videre enn det gjør etter gjeldende rett. I denne anledning er det sendt på høring et forslag om å endre strl. § 60a.¹⁵² Bakgrunnen for endringsforslaget var Meld. St. 7 (2010-2011) og Innst. 300 S (2010-2011).

Endringsforslaget ble sendt på høring den 12. juli 2012, med svarfrist 1. november samme år. I høringsnotatet er det foreslått endringer i ordlyden til strl. § 60a. Ordlyden er foreslått å lyde slik:

«Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i *aktivitetene* til *et* organisert *kriminelt nettverk*, forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel.

Med organisert *kriminelt nettverk* menes *et nettverk* på tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en *ikke ubetydelig* del av *samarbeidet* består i å begå slike handlinger».¹⁵³ (min uthevelse)

---

¹⁵⁰ Innst. 300 S (2010-2011) s. 12 og Meld. St. 7 (2010-2011) s. 99.

¹⁵¹ Meld. St. 7 (2010-2011) s. 99.

¹⁵² Høringsnotat (juli 2012).

¹⁵³ Høringsnotat (juli 2012) s. 52.

Jeg kommenterer bare anvendelsesområdet av bestemmelsen og har derfor unnlatt å sitere tredje ledd. Tredje ledd er ikke foreslått endret. Endringene er markert med kursivskrift.

I en rapport fra International Peace Institute trekkes det frem at strukturen på gruppene som driver transnasjonal organisert kriminalitet har utviklet seg.¹⁵⁴ Tanken om at hierarkisk oppbygde mafialignende organisasjoner dominerte det kriminelle markedet, hører fortiden til. Strukturen er nå mer flytende og dynamisk, noe som fører til store utfordringer for rettsapparatet. Videre fremgår det av rapporten at nettverksbasert kriminalitet nå fremstår som den dominerende formen for organisert kriminalitet.

Erfaringer fra politiets arbeid, både fra Norge og ellers i Europa, tilsier at kriminelt samarbeid i hovedsak foregår i grupper med annen organisasjonsstruktur enn den hierarkiske.¹⁵⁵ For eksempel kan gruppene ha flatere strukturer, eller strukturer som baserer seg på familieband, nettverk eller andre mellommenneskelige relasjoner.

5.2 Organisert «kriminelt nettverk» kontra «kriminell gruppe»

Det er foreslått å endre ordlyden fra «organisert kriminell gruppe» til «organisert kriminelt nettverk».¹⁵⁶ I andre ledd er dette definert som «et nettverk» i stedet for en «organisert gruppe». Problemet her vil være å kartlegge hva som faller inn under den foreslåtte ordlyden i endringsforslaget til strl. § 60a.

En naturlig språklig forståelse av begrepet «nettverk» er at gruppen av personer er mindre tilknyttet og strukturen løsere enn hva som gjelder for begrepet «organisert gruppe» i den nå gjeldende strl. § 60a. I innstillingen fra justiskomiteen uttales dette slik: «K o m i t e e n [sic] mener med bakgrunn i dette [at bestemmelsen har rammet for snevert] at det er behov

---

¹⁵⁴ International Peace Institute (2010) s. 2.

¹⁵⁵ Politidirektoratet (mai 2009) s. 6.

¹⁵⁶ Høringsnotat (juli 2012) s. 52.

for å gå bort fra å tillegge organisatorisk eller hierarkisk struktur betydelig vekt i vurderingen av om det er tale om en 'organisert kriminell gruppe'». ¹⁵⁷

I høringsnotatet bemerkes at ordlyden bør endres slik at den i større grad også omfatter løsere strukturer som med en fellesbetegnelse kan kalles nettverksbaserte grupper. ¹⁵⁸ I dette ligger at nettverket bør avtegne visse faste strukturer for samarbeid, men ikke nødvendigvis i form av en klar leder og med en klart definert arbeidsfordeling for den enkelte. Noe krav om fast sammensetning av gruppemedlemmer er det heller ikke behov for. Det kan være at det foreligger en kjerne av personer og i tillegg enkeltpersoner som er innom for å yte enkeltbidrag og deretter forsvinner ut igjen. Videre fremgår det av høringsnotatet at det må avgrenses mot enkeltstående, straffbare handlinger og eventuelt medvirkningshandling. Disse typene av samvirke vil falle utenfor begrepet «nettverk».

I 2007 opphevet Høyesterett en dom fra lagmannsretten for den delen som omfattet anvendelsen av strl. § 60a. ¹⁵⁹ Høyesterett kom til at det var uklart om lagmannsretten hadde bygget på riktige beviskrav. I denne sammenheng får dommen betydning som illustrasjonsmateriale fordi dommen inneholder en uttalelse om det sentrale begrepet «nettverk». I en sentral formulering fra lagmannsrettens dom heter det at flertallet ser «klare konturer av et nettverk». ¹⁶⁰ Høyesterett uttalte at det var uklart hvilke krav lagmannsretten hadde stilt til at det må foreligge en «organisert gruppe». Høyesterett påpeker deretter at «uttrykket 'nettverk' er upresist, og brukes ikke sjelden om forhold som klart ikke oppfyller de krav til struktur som må kreves for at det skal foreligge en organisert gruppe». ¹⁶¹

---

¹⁵⁷ Innst. 300 S (2010-2011) s. 12.

¹⁵⁸ Høringsnotat (juli 2012) s. 50.

¹⁵⁹ Rt. 2007 s. 744.

¹⁶⁰ LF-2006-70384.

¹⁶¹ Rt. 2007 s. 744 avsnitt 25.

I en trendrapport fra politiet konkluderes det med at den organiserte kriminaliteten i Norge og ellers i Europa i økende grad er nettverksbasert.¹⁶² I rapporten legges denne forståelsen av nettverksbasert kriminalitet til grunn: «Nettverksbasert kriminalitet kjennetegnes ved samarbeid på tvers av formelle og uformelle grupper eller uavhengig av miljøtilhørighet basert på personlige bekjenskaper».¹⁶³

Den foreslåtte endringen i ordlyden vil stemme bedre med det kriminalitetsbilde vi ser utviklingen av. Bestemmelsen vil kunne ramme den formen for organisert kriminalitet som finner sted i dagens samfunn. Det er klart at begrepet «nettverk» er langt videre enn begrepet «organisert gruppe», og at anvendelsesområdet dermed utvides. Også begrepet «nettverk» er vagt og det vil komme til å støte på mange vage grensdragninger i praksis. Det er imidlertid klart at enkeltstående handlinger, den tradisjonelle medvirkningen og forbund faller utenfor anvendelsesområde av ordlyden «nettverk». Innenfor faller det som til nå har blitt ansett som organiserte kriminelle grupper i lovens forstand. Men bestemmelsen vil også komme til anvendelse på løsere strukturer og nettverk som i dag klart faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

5.3 Som ledd i «aktivitetene» kontra «virksomheten»

Videre er det foreslått å endre ordlyden «virksomheten» til «aktivitetene».¹⁶⁴ Spørsmålet er hvilke konsekvenser det vil få for anvendelsesområdet.

Forslaget er først og fremst en rent språklig endring. Den skal erstatte ordet «virksomhet» for å unngå språklige misforståelser. Jeg viser her til høringsnotatet hvor det er gitt følgende begrunnelse for endringen: «Det kan også være at begrepet ‘virksomheten’

---

¹⁶² Kripos (2011) s. 5.

¹⁶³ Kripos (2011) s. 5.

¹⁶⁴ Høringsnotat (juli 2012) s. 52.

underbygger forståelsen av at gruppen opptrer i flokk. Kanskje kan en annen formulering være mer treffende, for eksempel 'aktivitet'». ¹⁶⁵

Den foreslåtte ordlyden «aktivitetene» vil etter min mening passe bedre med hva bestemmelsen er ment å omfatte. Ordet «aktivitetene» gir assosiasjoner om handlinger som utføres i en mer løst sammensatt relasjon. Dette er da i tråd med formålet med endringen, som er å favne videre enn den i dag gjeldende ordlyden.

5.4 En «ikke ubetydelig del» kontra «en vesentlig del»

Den nåværende utformingen av kravet til at en del av gruppens virksomhet må bestå i å begå straffbare handlinger har vært at hovedformålet eller «en vesentlig del» av virksomheten må bestå i å begå slike handlinger – som kan medføre fengsel i minst 3 år. Ordlyden er i høringsnotatet foreslått endret til «en ikke uvesentlig del». ¹⁶⁶ Spørsmålet er hvilken betydning dette vil få for kravet til andel straffbare handlinger nettverket må begå i forhold til andre aktiviteter.

Ordlyden «en ikke uvesentlig del» kan etter en naturlig språklig forståelse tolkes som at de straffbare handlingene ikke må fremstå som ubetydelige for å tilfredsstille kravet. Grunnen til denne endringen er av mer redaksjonell og klargjørende karakter enn noen vesensendring. I høringsnotatet uttales det om denne endringen: «Det er mulig at en språklig justering av dette kriteriet, for eksempel til 'ikke uvesentlig del av virksomheten' kunne bragt bruken av bestemmelsene mer i samsvar med lovgivers forutsetninger». ¹⁶⁷ Kravet bør derfor anses tilfredsstilt dersom minst en tredel av virksomheten består i å begå kriminelle handlinger med en strafferamme på minst 3 år, slik kravet er i dag. ¹⁶⁸ Endringen

---

¹⁶⁵ ibid. s. 51.

¹⁶⁶ ibid. s. 51.

¹⁶⁷ ibid. s. 51.

¹⁶⁸ Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) s. 97.

medfører at kravet til andel straffbare handlinger samsvarer bedre med lovgivers intensjoner.

6 Tiden som har vært og tiden som kommer

Rettspraksis viser at strl. § 60a oftest er gitt anvendelse på områdene narkotikakriminalitet og menneskehandel/hallikvirksomhet. Dette er en naturlig konsekvens av at kravet til struktur og varighet for at strl. § 60a kommer til anvendelse er satt høyt. Ved narkotikavirksomhet, menneskehandel og hallikvirksomhet er det ofte en forutsetning at gruppen må bestå over en lengere periode og ha en organisasjonsmessig god struktur for å kunne lykkes. Allikevel har ikke bestemmelsen gitt de helt store utslagene ved straffeutmålingen.

Organiserte kriminelle grupper har normalt en hard indre justis, noe som fører til svært lukkede miljøer. Det gjør det svært vanskelig for politiet å trenge inn i disse gruppene. En positiv konsekvens av strl. § 60a er at bestemmelsen utvider politiets muligheter til å benytte ekstraordinære etterforskningsmetoder. Dette har medført at politiet har hatt mer effektive instrumenter for å trenge inn i og innhente bevis mot organiserte kriminelle grupper. Det kan antas at flere organiserte kriminelle grupper er blitt avslørt som en følge av det.

I forhold til andre kriminalitetsområder har politiet hatt problemer med å oppnå domfellelse etter strl. § 60a. Dette gjelder spesielt for mobil vinningskriminalitet. I saker hvor det var tatt ut tiltale etter strl. § 60a ved mobil vinningskriminalitet, har sakene utelukkende endt med frifinnelse for de tiltalte. På den ene siden fremstår kriminaliteten som godt planlagt og bærer preg av profesjonalitet. På den annen side har gruppene fremstått som for løst organisert og med en tilfeldig rollefordeling. Gruppene bærer preg av å være nettverksbasert, samtidig som det etter mange definisjoner er å betegne som organisert kriminalitet. Også for økonomisk kriminalitet og IKT-kriminalitet har det oppstått problemer med anvendelsen av strl. § 60a.

Kriminalitetsbildet viser en økning i nettverksbaserte grupper av kriminelle. Nettverkene av personer viser seg å være løsere organisert og har en mer flytende struktur, enn hva kravet

er til organisering etter strl. § 60a. Bestemmelsen ble innført som et ledd i kampen mot organisert kriminalitet. Begrepet er som tidligere nevnt omdiskutert. Det er vagt og vanskelig å anvende. Det er grunn til å tro at det ved å fokusere mindre på gruppens organisatoriske oppbygning vil bli lettere å oppnå det som er formålet med bestemmelsen – å skjerpe straffen for organisert kriminalitet. Ved å fokusere på gruppens organisering glemmer en det moment at kriminaliteten i seg selv kan være svært godt organisert. Den organiserte kriminaliteten kan være like samfunnsskadelig om den utføres av et nettverk, som om den utføres av en organisert kriminell gruppe med en viss organisasjonsmessig struktur. Spørsmålet er hva samfunnet ønsker å slå hardest ned på. Om det er bakmenn i organiserte kriminelle grupper, eller om det er bakmenn for den organiserte kriminaliteten.

Utviklingen av ny teknologi og kommunikasjonsmuligheter har ført til at det har oppstått nye former for kriminalitet. Dette har vi sett utviklingen av de siste tiår. Eksempler på dette er kortsvindel, nettbankbedrageri, ID-tyverier og datainnbrudd. Utfordringen med dette i forhold til anvendelsen av strl. § 60a er at de kriminelle ofte opererer på egenhånd eller i lukkede anonyme nettverk på internett. Denne typen kriminalitet er også blitt mer attraktiv enn den tradisjonelle kriminaliteten, ettersom den er forbundet med lav oppdagelsesrisiko og lave straffer. Ofrene oppdager ikke kriminaliteten før etter en tid, og gjerningsmannen kan like gjerne sitte i et helt annet land. Ny teknologi tas også stadig mer i bruk i planleggingen og gjennomføringen av den tradisjonelle kriminaliteten.¹⁶⁹

Ved å utvide anvendelsesområdet for strl. § 60a vil en i fremtiden kunne skjerpe straffen for nettverksbasert organisert kriminalitet. Denne typen kriminalitet fremstår som godt organisert og deltakerne har en høy kompetanse, uten at det nødvendigvis foreligger en organisert kriminell gruppe. Mobil vinningskriminalitet, økonomisk kriminalitet, IKT- og cyberkriminalitet er områder hvor nettverk er en fremtredende organiseringsform. Ved å utvide bestemmelsens anvendelsesområde kunne behovet for økte straffer, muligheten til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder og den preventive effekten blitt styrket.

---

¹⁶⁹ Kripos (2011) s. 21.

7 Litteraturliste

Lovregister

1814 Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven), given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814, saaledes som den er lydende ifølge siden foretagne Ændringer, senest Grundlovsbestemmelse af 21ste Mai 2012.

1902 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25.

1992 Lov om legemidler m.v. (legemiddeloven) av 4. desember 1992 nr. 132.

Forskrifter

Forskrift til lov om straffegjennomføring av 22. februar 2002. Justis- og beredskapsdepartementet. Sist endret 23. juni 2011.

Forarbeider

NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet. Delinnstilling II

Ot. prp. nr. 62 (2002-2003). Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Innst. O. nr. 118 (2002-2003). Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Meld. St. 7 (2010-2011). Melding til Stortinget. Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats.

Innst. 300 S (2010-2011). Innstilling til Stortinget. Innstilling fra justiskomiteen om kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats.

Domsregister

Høyesterett

Rt. 1995 s. 1975

Rt. 1995 s. 471

Rt. 2002 s. 599

Rt. 2003 s. 484

Rt. 2004 s. 331

Rt. 2004 s. 759

Rt. 2005 s. 923

Rt. 2006 s. 111

Rt. 2006 s. 669

Rt. 2007 s. 744

Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS)

Rt. 2008 s. 1064

Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy)

Rt. 2008 s. 1373

Rt. 2010 s. 1283

Rt. 2011 s. 1210

Rt. 2012 s. 283

Lagmannsretten

LE-1995-162

LH-2003-315 (Skippagurra-saken)

LF-2005-948

LG-2006-64391-1 (NOKAS)

LF-2006-70384

LB-2007-103906

LB-2007-150199 (Wonderboy)

RG-2008-1254

LB-2008-25391

LB-2008-123353 (Broken lorry)

LB-2009-79000

RG-2010-1365 (Chilenerdommen)

LG-2010-76578

LB-2010-167904

LB-2011-206966

RG-2011-1629 (Gullborgen)

Tingretten

TOSLO-2009-158526 (Chilenerdommen)

Bergen tingretts dom av 9. november 20012

Utenlandske lover

Brottsbalken. Brottsbalk (1962:700) [Sverige]

Straffeloven. Lovbekendtgørelse nr. 1062 af 17. november 2011 straffeloven, som ændret senest ved lov nr. 431 af 16. mai 2012. Straffeloven [Danmark]

Svenske forarbeider

SOU 2000:88 Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. - straffansvarets räckvidd. Stockholm 2000.

Konvensjoner

Palermokonvensjonen. De Forente Nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet. New York 2000.

Retningslinjer

KSF (2002). Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Retningslinjer til lov om gjennomføring av straff mv (straffegjennomføringsloven) og til forskrift til loven. Fastsatt 16. mai 2002. Sist oppdatert 27. oktober 2008.

Høringer

Høringsnotat (juli 2012). Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk og endringer i straffeloven 1902 § 60a. Justis- og beredskapsdepartementet, juli 2012.

Juridisk litteratur

Eckhoff (2001) Eckhoff, Torstein ved Jan E. Helgesen. *Rettskildelære*. 5. utg. Oslo, Universitetsforlaget 2001.

Nygaard (2004) Nygaard, Nils. *Rettsgrunnlag og standpunkt*. 2. utg. Bergen, Universitetsforlaget 2004.

- Andenæs (2004) Andenæs, Johs ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. *Alminnelig strafferett*. 5. utg., 4. opplag. Oslo, Universitetsforlaget 2004.
- Høgberg (2008) Høgberg, Alf Petter og Ulf Stridbeck. *Hvitvasking*. 1. utg. Oslo, Universitetsforlaget 2008.
- Matningsdal (2012) Matningsdal, Magnus. Kommentar til straffeloven I: *Norsk Lovkommentar (online)*, note 581. [sitert 22. oktober 2012]

Annen litteratur

- Andersen (1996) Andersen, Jon Aarum og Bengt Abrahamsson. *Organisasjon: om å beskrive og forstå organisasjoner*. Oslo, Cappelen akademisk forlag, 1996.
- Felsen (2005) Felsen, David og Akis Kalaitzidis. A Historical Overview of Transnational Crime. I: Reichel, Philip. *Handbook of Transnational Crime & Justice*. London, Sage Publications 2005.
- Larsson (2008) Larsson, Paul. *Organisert kriminalitet*. 1. utg. Oslo, Pax Forlag 2008.
- Fahsing (2008) Fahsing, Ivar A. og Petter Gottschalk. *Kriminelle organisasjoner. Hvordan forstå organisert kriminalitet*. 1. utg. Oslo, Fagbokforlaget 2008.

Artikler og rapporter

Larsson (2004). Larsson, Paul. Organisert kriminalitet – myter og realiteter I: Larsson og Myklebust (red.). *Organisert og økonomisk kriminalitet - Myter og realiteter*. Oslo, PHS-Forskning 2004:2, S. 31-42.

SALTO (2007). *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo 2007*. En trendrapport laget av Oslo politidistrikt og Oslo kommune. Oslo, 2007.

Politidirektoratet (mai 2009). *Organisert kriminalitet i Norge. Trusselbilde, utfordringer og anbefalte tiltak 2008/2009*. Politidirektoratet, mai 2009.

Kripos (2011). *Den organiserte kriminaliteten i Norge. Trender og utfordringer i 2011-2012*. Kripos, desember 2011.

Kripos (2012). *Trusselvurdering mobile vinningskriminelle 2012*. Kripos 2012.

Nettdokumenter

<http://no.wikipedia.org/wiki/Mafia>

<http://snl.no/organisere>

treaties.un.org - Ratifisering av konvensjonen mot transnasjonal organisert kriminalitet. New York 2000.

<http://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XVIII/XVIII-12.en.pdf> [15.oktober 2012]

von Lampe (2001). von Lampe, Klaus. *Not a process of enlightenment: the conceptual history of organized crime in Germany and the United States of America*. Forum on crime and society. Volume 1 Number 2 December 2001.

<http://www.unodc.org/pdf/crime/publications/forum1vol2.pdf> [sitert 8. oktober 2012].

International Peace Institute (2010). *Transnational Organized Crime and the Palermo Convention: A Reality Check*. New York 2010.

http://www.humansecuritygateway.com/documents/IPI_TransnationalOrganizedCrimeandthePalermoConvention_ARealityCheck.pdf [sitert 4. oktober 2012]

Personlig meddelelse

Justisministeriet, Danmark. Lovafdelingen. Straffelovraadet ved Ketilbjørn Hertz. E-post. 1. Oktober 2012.